

СТАРИКОВ Г.М.

**ЛИСТИ ОЛЕКСАНДРА ОГЛОБЛИНА ДО ДМИТРА БАГАЛІЯ ЯК
ДЖЕРЕЛО ДО ІСТОРІЇ ДІЯЛЬНОСТІ КОМІСІЇ ІЗ ВИВЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-
ЕКОНОМІЧНОЇ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ XVIII-XIX ст. (1929-1934 рр.)**

Друкуються листи О.П.Оглоблина до Д.І.Багалія, які є важливим джерелом для дослідження діяльності та наукової роботи Комісії із вивчення соціально-економічної історії України XVIII-XIX ст. Всеукраїнської Академії наук.

Епістолярна спадщина видатного українського історика Д.І.Багалія (1857-1932) є важливим джерелом інформації для вивчення історії України кінця XIX - початку XX ст. Одним з найбільш детально представлених у листуванні вченого сюжетів є діяльність Комісії із вивчення соціально-економічної історії України XVIII-XIX ст. у зв'язку з історією революційної боротьби (далі - КВСЕІУ). Навколо цієї установи згуртувалось чимало молодих талановитих дослідників: О.П.Оглоблин, Н.Д.Полонська-Василенко, В.О.Романовський, М.В.Горбань, А.І.Козаченко та ін. Не дивлячись на недовгий термін свого існування, численні бюрократичні перепони та тиск з боку компартійних органів, КВСЕІУ посіла чільне місце в українській історіографії, а праці її членів продовжують зберігати свою актуальність і для сучасних науковців.

КВСЕІУ належала до числа очолюваних Д.І.Багалієм установ Всеукраїнської академії наук (ВУАН) і перебувала у Києві. Вчений же мешкав у Харкові, де і перебував практично весь час, а Київ відвідував, як правило, тоді, коли проводились сесії ВУАН. З огляду на необхідність бути у курсі справ Комісії і взагалі подій в Академії наук, вчений інтенсивно листувався з найбільш близькими до нього людьми - О.П.Оглоблиним та Н.Д.Полонською-Василенко.

На момент створення КВСЕІУ (1929 р.) Д.І.Багалій і Н.Д.Полонська-Василенко вже давно знали один одного (познайомились через чоловіка останньої М.П.Василенка, з яким вчений тісно співпрацював від самого початку створення Академії наук). З О.П.Оглоблиним Д.І.Багалій познайомився лише наприкінці січня 1926 р. Запис про їхню зустріч у своєму щоденнику київський вчений зробив 1 лютого того ж року¹. У той час О.П.Оглоблин готувався до захисту своєї докторської дисертації і змушений був звернутись до Д.І.Багалія по допомогу. Через свій конфлікт з М.С. та О.С.Грушевськими він міг зазнати у цій справі значних труднощів². Зустріч двох вчених допоміг влаштувати аспірант О.П.Оглоблина М.З.Левченко (керівник Видавництва Академії наук, прийомний син А.Ю.Кримського). Як видно зі щоденника О.П.Оглоблина, обидва науковця були задоволені з цього знайомства³. Їхнє зацікавлення один в одному мало двосторонній характер, оскільки Д.І.Багалій бажав залучити молодого талановитого дослідника до праці в очолюваних ним установах, а О.П.Оглоблин діставав підтримку впливового академіка.

Листування Д.І.Багалія з О.П.Оглоблиним та Н.Д.Полонською-Василенко зберігається некомпактно і розпорошено по фондах кількох архівних установ: Інституту рукопису Національної бібліотеки України ім. В.І.Вернадського (ІР НБУВ), Центрального державного архіву вищих органів влади і управління України (ЦДАВО) та Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України (ЦДАМЛМ). Загальна кількість виявлених листів сягає близько 200 одиниць і представляє собою найбільший тематичний блок в епістолярії

Д.І.Багалія. Важливість даного листування також підкреслює і той факт, що у збірнику документів з історії Національної Академії наук України практично відсутні матеріали, присвячені КВСЕІУ⁴.

Історія діяльності Комісії частково вже знаходила своє висвітлення у монографічних дослідженнях І.В.Верби, присвячених життю та творчості найбільш діяльних членів КВСЕІУ - Н.Д.Полонської-Василенко⁵ та О.П.Оглоблина⁶. Ним також у співавторстві з С.М.Кіржаєвим опубліковано і частину листів О.П.Оглоблина до Д.І.Багалія⁷. Пропоновані листи не були включені упорядниками до вищезазначеної публікації. До одного з листів О.П.Оглоблином також були додані тези його невиданої праці “*Кріпацька фабрика*”, які теж подаються разом з епістолярієм.

Слід зазначити, що, крім інформації про роботу Комісії, у листах дуже добре передано атмосферу розгортання репресій проти української науки. На той час Д.І.Багалій вже мав певні звістки, які свідчили про початок на місцях кампанії зачистки від “*ворожих елементів*”. Так, по лінії Херсонського бюро Секції наукових робітників Д.І.Багалій, як голова Центрального бюро, отримав лист, у якому його просили позитивно вплинути на долю професора Херсонського Інституту народної освіти (далі - ІНО) Д.А.Зінчука. Останній здобув освіту у Петербурзькій духовній академії та на історико-філологічному факультеті Петербурзького університету. З 1907 р. став доцентом і почав читати лекції у Петербурзькій духовній академії, звідки у 1919 р. перейшов до Херсонського ІНО. Наукові зацікавлення, на той час вже професора, становили історія його рідної землі - Холмщини та єгиптологія, а вільне володіння англійською та німецькою мовами дозволяли йому слідкувати за зарубіжною історіографією. Не маючи власної родини, він все життя присвятив виключно науковій роботі, відмовляючись від позаінститутських заробітків. І ось проти Д.А.Зінчука було розпочато кампанію за зняття його з посади, що для нього означало позбавлення засобів до прожиття. Головними звинуваченнями проти вченого стали відвідування церкви (релігійність) та ідеологічна невтриманість у “*марксистському напрямі*” курсу історії класової боротьби. Викладачі вузу бурхливо обговорювали цю подію і навіть почало лунати запитання: “*А чия черга за Зінчуком?*”⁸.

М.Є.Слабченко (був членом КВСЕІУ, але так і не встиг розпочати роботу через арешт) повідомляв Д.І.Багалія, що зазнав на свою адресу цілий ряд звинувачень, зокрема з приводу того, що він, нібито під впливом М.С.Грушевського, не поїхав до Москви на з’їзд істориків-марксистів (28 лютого 1929 р.), не сприйняв ініціативу Одеського ІНО приєднатися до ухвали Президії ВУАН щодо засудження С.О.Єфремова, не був присутнім у Харкові під час надання докторського ступеню М.І.Яворському (співробітник Комісії, якого теж швидко репресували). Вченому закидали навіть відмову річної давнини виступити у п’ятницю на великодньому тижні та викладати на вчительських курсах. Врешті-решт адміністрація вузу заявила: “*сопоставляя все означенные факты, мы получаем, т[ак] ск[азать], комплекс, свидетельствующий, что Вы не с нами*” і почала пошук кандидатур на заміщення посади М.Є.Слабченка. Останній був непевен чи вдасться йому залишитись в ІНО до кінця 1929 р.⁹

Згодом під приціл критики почали потрапляти й установи Д.І.Багалія, зокрема КВСЕІУ. Так, у статті С.С.Кокошка “*У наступ проти буржуазної історичної науки*” (“*Пролетарська Правда*”, за 18/III і 21/III 1930 р.) стверджувалося, що на Україні найбільше поширені дві історичні школи: “*типова буржуазно-ідеалістична*” М.С.Грушевського (об’єкт критики автора) і “*економічно-матеріалістична*”, до якої належать Д.І.Багалій, О.П.Оглоблин, М.Є.Слабченко та ін. Крім цієї згадки про

Д.І.Багалія та О.П.Оглоблина у статті більше не йшлося¹⁰. Але вже 18 листопада на сторінках тієї ж *“Пролетарської Правди”* С.С.Кокошко, крім установ М.С.Грушевського, критично висловився і на адресу КВСЕІУ. Зокрема, він вказав на наявність серед її членів *“еклектиків різного гатунку”* і незадовільну працю Комісії (підготувала лише один том праць). Подібні твердження викликали занепокоєння в О.П.Оглоблина і він запропонував Д.І.Багалію виступити із спростуванням цих закидів, бо на момент появи статті С.С.Кокошка до друку були готові два томи. Крім того, серед членів Комісії 10 чол. входили до Товариства істориків-марксистів¹¹. Д.І.Багалій не хотів цього робити¹². Скоріш за все він сподівався на те, що ці критичні зауваження не матимуть продовження і швидко забудуться. Натомість публічне спростування могло викликати небажаний для вченого резонанс. Але справдитись цим сподіванням не судилося.

Того ж року з'явилась стаття іншого історика-партійця Т.Т.Скубицького. У ній Академія наук називалася *“наиболее сильным очагом мелкобуржуазного и буржуазного направления”*¹³. Причину такого стану речей автор вбачав не тільки у діяльності установ М.С.Грушевського, а й *“довольно влиятельной и до сих пор слабо разоблаченной”* групи псевдомарксистів у складі Д.І.Багалія, О.П.Оглоблина, М.І.Яворського, О.Ю.Гермайзе, М.Є.Слабченка та ін.¹⁴ Трьох останніх на той час вже офіційно засудили і невдовзі вони будуть репресовані, тому згадка прізвищ Д.І.Багалія та О.П.Оглоблина поряд з їхніми свідчила про доволі тривожну тенденцію.

Дуже швидко Д.І.Багалій підготував відповідь Т.Т.Скубицькому. У ній він визнавав, що ще не може перейти на *“рейки ортодоксального послідовного марксизму”* і що у його працях *“ще нема чіткого удосконаленого діалектичного матеріалізму”*¹⁵. При цьому Д.І.Багалій всіляко намагався відмежуватись від своїх репресованих колег, нагадуючи, що він особисто й очолювані ним установи багато зробили для викриття т.зв. *“яворщини”* та *“шкідницької, контрреволюційної”* діяльності С.О.Єфремова, О.Ю.Гермайзе, М.Є. і Т.М.Слабченків¹⁶. Редакція *“Прапора марксизму”* відмовилася друкувати цю відповідь. Тоді Д.І.Багалій надіслав її О.П.Оглоблину для публікації у *“Записках”* Відділу ВУАН¹⁷. Останній знайшов у відповіді деякі неточності, на які змушений був звернути увагу Д.І.Багалія. Так, наприклад, той писав, що М.І.Яворського *“було виключено з Комуністичної партії за ворожу пролетаріату антимарксієвську, антиленінську ідеологію, виявлену ним в його працях по історії України”*¹⁸. О.П.Оглоблин вказував на помилковість такого твердження, наводячи пояснення С.В.Косіора: *“М.Яворський виключен не за свої помилки в історії, а за сокрывание своего темного прошлого”*¹⁹. Тому, очевидно, Д.І.Багалій мав дещо переробити свою відповідь перед тим, як здати до друку. До того ж О.П.Оглоблин обіцяв написати і надіслати йому своє спростування на статтю Т.Т.Скубицького²⁰. Д.І.Багалій не встиг цього зробити. Його відповідь надрукована В.В.Кравченком²¹, але вона не містить уточнень та зауважень О.П.Оглоблина.

Наступний 1931 р. у повній мірі справдив побоювання, викликані статтею Т.Т.Скубицького. О.П.Оглоблин змушений був пережити арешт (йому висунули звинувачення - *“протаскування українського націоналізму в наукову роботу”*, але звільнили за нестачею доказів)²² та принизливу процедуру *“дискусії”* з приводу його праць, яка відбулась 27-28 травня 1931 р. з ініціативи Київського філіалу Товариства істориків-марксистів. Н.Д.Полонська-Василенко була там присутня і написала Д.І.Багалію лист, в якому детально описала побачене: *“Останній день - 28, публіки було дуже мало, взагалі її було мало і тому було в актовім залі погано чути. Виступали студент, студентка, Кокошко, Баранович (той поклав на нього всю*

відповідальність за нашу комісію: брак соцзмагання, шефства, ударництва тощо); сам О.П. [Оглоблин] - який визнав в значній мірі свої хиби, [зокрема] рецензії на Слабченка та Яворського, і, як кажуть, цей виступ відбився добре на наслідках. Наступними виступали Загрецький та Скубицький. Той, між іншим, закидав, що він цитує Фельдмана, який є член товариства, на чолі якого, як почесний голова, стоїть Пілсудський²³. Результатом обговорення стала резолюція, в якій праці О.П.Оглоблина визнавалися немарксистськими і він виключався з лав істориків-марксистів, але права працювати в Академії наук та викладати не позбавлявся. При цьому з обуренням відмічався виступ К.Є.Антиповича, який став на захист свого вчителя. А наступного дня Комісія із планування вщент розкритикувала план роботи КВСЕІУ на 1932 р. Комісії пропонувалося відмовитись від досліджень деяких тем (польське повстання 1863 р. Д.І.Багалія, освітній рух на Україні в період промислової революції - 40-50-ті роки ХІХ ст. Г.Є.Жураківського та ін.) і змінити назву Комісії на "феодалну". Ще одним суттєвим недоліком у діяльності Комісії називалася тематична нерозмежованість з Комісією реврухів: І.І.Кравченко та В.Я.Камінський подали однакові теми двом установам²⁴.

Всі ці події викликали у Д.І.Багалія страх за власну долю. Він нещиро писав О.П.Оглоблину, що не знає наслідків "дискусії" про його праці (хоча прекрасно знав про них із листа Н.Д.Полонської-Василенко) і повідомляв про звільнення з Харківського Інституту історії української культури, пояснюючи цей крок нестачею посад наукових співробітників для аспірантів, які завершили навчання, а також постійним проживанням вченого у Києві²⁵.

Випадок з О.П.Оглоблиним спонукав членів КВСЕІУ написати заяви для участі у соцзмаганні із зобов'язанням зробити доповідь самокритичного змісту²⁶, а восени Комісія мала виступити з критикою своїх видань²⁷. Наприклад, О.П.Оглоблин двічі виступив на засіданнях Комісії із методологічно-критичними доповідями "Методологія історії фабрики на Україні" та "Буржуазні концепції історії українського господарства"²⁸.

1932 р. розпочався із перевірки праць українських філософів на предмет наявності у них троцькізму. Прихильниками ідей Л.Д.Троцького визнали О.І.Загорюлька, І.І.Врону, Я.Розанова (працювали в Комісії філософсько-соціологічній при Кафедрі марксизму-ленізму ВУАН). Разом з ними до групи "троцькістів" потрапив і секретар ІІ Відділу О.М.Камишан²⁹. Згодом ці науковці були репресовані, як і багато інших українських вчених.

Хмари над самим Д.І.Багалієм почали збиратись ще з 1930 р. Тоді, крім згадуваних вже критичних статей на свою адресу, він пережив і значно більш прикрі моменти, як втрата посади голови Історико-Філологічного Відділу, його розформування й усунення на місце другого заступника голови нового, Соціально-Економічного Відділу. Спробували його усунути і від керівництва Харківським науково-дослідним інститутом історії української культури, але тоді йому вдалося відстояти свої позиції ціною численних поступок (наприклад, звільненням О.П.Оглоблина). Установи, якими керував Д.І.Багалій, зазнали численних перевірок і чисток.

Зберігся уривок листа Д.І.Багалія до редакції часопису "Комуніст", в якому зазначалося, що на Харківській науково-дослідній кафедрі історії української культури в порядку критики і самокритики було розглянуто 10-й том її збірника праць. Як редактор тому, Д.І.Багалій повністю взяв на себе усю відповідальність за його ідеологічні хиби і недоліки. Основні причини таких вад збірника він вбачав у "відсутності необхідної пильності і організованості в видавництві збірників катедри в минулому і, по-друге, і це головне - на сьогоднішній день не засвоєно значною частиною членів катедри

чіткої марксо-ленінської методології³⁰. Звістка Н.Д.Полонської-Василенко про виявлення в Академії “троцькістів” викликала у Д.І.Багалія побоювання, що незабаром можуть так само засудити і його праці та спонукала готуватись до прилюдного каяття. Виступити з ним він мав на нараді українських істориків у Харкові у лютому 1932 р., але 9 лютого помер від запалення легень³¹.

Після смерті Д.І.Багалія КВСЕІУ деякий час ще продовжувала працювати. Обов'язки голови Комісії виконував О.П.Оглоблин. Упродовж 1932-1933 рр. вона навіть змогла створити свої філіали у Луганську та Чернігові³². 1 квітня 1933 р. КВСЕІУ приєднали до Археографічної Комісії і на базі цих установ створили Історико-Археографічний інститут, який ліквідували у 1934 р.³³

Листування Д.І.Багалія з О.П.Оглоблиним та Н.Д.Полонською-Василенко дає змогу стверджувати, що протягом всього часу свого існування КВСЕІУ працювала у надзвичайно несприятливих умовах, які сковували творчі сили її співробітників і не давали їм змоги реалізувати свій науковий потенціал у повній мірі. Постійно перебуваючи під прицілом критики і зауважень, змушена спростовувати закиди на свою адресу і відстоювати тематику досліджень, Комісія фактично не змогла організувати своєї поточної роботи. Її плани на наступний рік щоразу скорочувались, а звіти співробітників за минулий рік надходили із значним запізненням і не завжди відповідали поставленим завданням. Специфічні умови роботи Комісії дають підстави говорити як про фактичні результати діяльності її членів, так і потенційні та нереалізовані наукові проекти, мова про які йде у листуванні. Очевидно, що за інших часів ця установа змогла б досягти значно більших результатів.

Разом з тим, праці членів КВСЕІУ зробили вагомий внесок в українську історіографію. О.П.Оглоблин відмічав, що на основі цих досліджень мала бути створена схема історії України XVIII-XIX ст.³⁴ Своїми роботами члени КВСЕІУ ніби продовжили “Історію України-Руси” М.С.Грушевського, розробляючи той період, до якого вчений не встиг довести свою фундаментальну працю. З листування видно, що переважна більшість досліджень співробітників КВСЕІУ ще у кінці 20-х років була підготовлена до друку, а деякі навіть почали друкувати. Але світу вони тоді так і не побачили, бо багато кого із згаданих вчених незабаром звинуватили в “українському буржуазному націоналізмі” і згодом репресували. Роботи, написані майже 80 років тому і дотепер зберігають свою наукову вагу. Але значна кількість з цих праць продовжує і далі лежати в архівах, чекаючи на свій час.

Текст листів передано із збереженням граматики і стилістики автора. Явні помилки та описки виправлено, використані сучасні правила пунктуації, скорочення розкриті у квадратних дужках.

¹Оглоблин О. Пам'яті Дмитра Багалія (1857-1932-1957). (Дмитро Іванович Багалій і українська історична наука) // Український історик. - 1988. - №1-4. - С.104.

²Детальніше про це див.: Верба І.В. Олександр Оглоблин. Життя і праця в Україні / П.С.Сохань (відп. ред.). - К., 1999. - 380 с.

³Оглоблин О. Вказ. праця. - С.104.

⁴Історія Національної Академії Наук України. 1929-1933. Документи і матеріали. / Упоряд.: Т.В.Вересовська, В.Г.Врублевський, В.А.Кучмаренко та ін. - К.: Наукова думка, 1993 - 546 с.

⁵Верба І.В. Життя і творчість Н.Д.Полонської-Василенко (1884-1973). - К.: Поліграфічна дільниця Інституту української археографії та джерелознавства ім. М.С.Грушевського НАН України, 2000. - 356 с.

⁶Він же. Олександр Оглоблин. Життя і праця в Україні...

⁷Верба І., Кіржаєв С. Дмитро Багалій і Олександр Оглоблин: до історії творчих стосунків // Схід-Захід: Історико-культурологічний збірник / Упорядн. Кравченко В.В. - Х.: “Майдан”, 1999. - С.218-270.

- ⁸Лист Мироненка О. до Багалія Д.І. - Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В.І.Вернадського (далі - ІР НБУВ), ф.І, спр.23827, арк.1-5.
- ⁹Лист Слабченка М.С. до Багалія Д.І. від 26 лютого 1929 р. - ІР НБУВ, ф.І, спр.46248, арк.1-5.
- ¹⁰Лист Полонської-Василенко Н.Д. до Багалія Д.І. від 24 березня 1930 р. - ІР НБУВ, ф.І, спр.46127, арк.1-2.
- ¹¹Лист Полонської-Василенко до Багалія Д.І. від 18 листопада 1930 р. - ІР НБУВ, ф.І, спр.46136, арк.1-2.
- ¹²Лист Багалія Д.І. до Оглоблина О.П. від 24 листопада 1930 р. - Центральний державний архів вищих органів влади України (далі - ЦДАВО), ф.3561, оп.3, спр.8, арк.47.
- ¹³*Скубицкий Т.* Классовая борьба в украинской исторической литературе // Историк-марксист. - 1930. - №17. - С.27.
- ¹⁴Там само. - С.34.
- ¹⁵*Кравченко В.В.* Д.И.Багалей: научная и общественно-политическая деятельность. - Х.: Изд-во "Основа" при ХГУ, 1990. - С.146-147.
- ¹⁶Там само. - С.148-149.
- ¹⁷Лист Багалія Д.І. до Оглоблина О.П. від 7 грудня 1930 р. - ЦДАВО, ф.3561, оп.3, спр.8, арк.43зв.
- ¹⁸*Кравченко В.В.* Вказ. праця. - С.145.
- ¹⁹Лист Оглоблина О.П. до Багалія Д.І. від 16 грудня 1930 р. - ІР НБУВ, ф.І, спр.46052, арк.1-3.
- ²⁰Лист Багалія Д.І. до Оглоблина О.П. від 1930 р. - ЦДАВО, ф.3561, оп.3, спр.8, арк.45.
- ²¹*Кравченко В.В.* Вказ. праця. - С.144-149.
- ²²*Верба І., Кіржаєв С.* Вказ. праця. - С.269.
- ²³Лист Полонської-Василенко Н.Д. до Багалія Д.І. від 30 травня 1931 р. - ІР НБУВ, ф.І, спр.46147, арк.1-2.
- ²⁴Там само.
- ²⁵Лист Багалія Д.І. до Оглоблина О.П. 1931 р. - ЦДАВО, ф.3561, оп.3, спр.8, арк.57.
- ²⁶*Верба І.В.* Життя і творчість Н.Д.Полонської-Василенко (1884-1973). - С.110.
- ²⁷Лист Багалія Д.І. до Оглоблина О.П. 1931 р. - ЦДАВО, ф.3561, оп.3, спр.8, арк.57.
- ²⁸*Верба І., Кіржаєв С.* Вказ. праця. - С.269.
- ²⁹Лист Полонської-Василенко Н.Д. до Багалія Д.І. від 16 січня 1932 р. - ІР НБУВ, ф.І, спр.46159, арк.1-2.
- ³⁰Лист Багалія Д.І. до редакції журналу "Комуніст", січень 1932 р. - ІР НБУВ, ф.І, спр.45287, арк.1.
- ³¹*Кравченко В.В.* Д.І. Багалій в світлі й тіні своєї "Автобіографії" // Багалій Д.І. Вибрані праці: У 6 т. - Т.1: Автобіографія. Ювілейні матеріали. Бібліографія / Упорядкув., вступ. ст., комент. В.В.Кравченка. - Х.: ХГ "НУА", 1999. - С.47-48.
- ³²*Верба І.В.* Життя і творчість Н.Д.Полонської-Василенко (1884-1973). - С.105.
- ³³Історія Національної Академії Наук України. 1929-1933. Документи і матеріали... - С.364.
- ³⁴*Верба І.В.* Життя і творчість Н.Д. Полонської-Василенко (1884-1973). - С.104.

№1

Київ
21.X.1926.Високоповажаний
Дмитро Йвановичу,

маю за честь надіслати до Вас папери мої (життєпис та список праць наукових у 2 прим.), потрібні задля вступу до науково-дослідчої катедри історії української культури¹, що нею Ви керуєте.

Мушу ще раз послатися на моє велике бажання працювати у Вашій катедрі.

Маю за приємний обов'язок при цій нагоді висловити мою щиру подяку за Ваше завжди доброзичливе ставлення до мене й моєї праці.

З глибокою пошаною
О.Оглоблін.

ІР НБУВ, ф.І, спр.46033, арк.1. Автограф.

№2

Високоповажаний
Дмитро Йвановичу,

даруйте мені, що турбую Вас у такій справі. Але мене дуже інтересує штатна посада у Катедрі. До того ж мій матеріальний стан (головне через родинні обставини) тепер остільки скрутний, що тая платня, яку маю по Київ. І.Н.О. (ще й цього року в мене скорочено кількість лекцій), мене не задовольняє, а інших прибутків ніде не маю.

Я написав заяву до Катедри, хоча мені дуже незручно піднімати таке питання. Якщо можливо, допоможіть, будьте ласкаві і тут.

Безконечно вдячний Вам за Вашу підтримку в справі щодо організації нашого наукового осередку у Києві.

З глибокою пошаною

О.Оглоблін.

22.XI. 1926.

ІР НБУВ. - Ф.І. - Спр.46036. - Арк.І. Автограф.

№3

Високоповажаний
Дмитре Йвановичу!

Поспішаю надіслати до Вас тези (поширені) “Кріпацької фабрики”. Писалося їх на-швидку, слід було б зредагувати й хоч на машинці переписати, але боюсь, що то було б запізно. Отож, ласкаво вибачте. Тези складено так, що вони разом подають і резюме праці: тим-то окремо я його й не написав. До тез долучаю деякі зауваження (як додаток до мого попереднього листа). Було б дуже бажано (якщо це не дуже важко буде), коли б Ви взяли з собою до Києва рукописа “Кріпацької фабрики”² (з тими аркушами - це “Правобережно-українська мануфактура”, що їх було надіслано додатково).

Щиро дякую Вам за добре ставлення до моєї праці в Прем[іальній] Ком[ісії]³. Якщо пощастить довести справу тую до кінця, буду глибоко Вам зобов’язаний. Адже ж мій стан матеріальний зараз такий, що виручити мене може тільки благополучне розв’язання цієї справи, що передусім має за для мене й моєї праці велике моральне значення.

В справі доповідів моїх учнів незабаром надішлю точні відомості.

Прошу переказати моє привітання ВП ВП Марії Васильовні⁴ і Ользі Дмитровні⁵.

З глибокою пошаною

О.Оглоблін.

Київ. 25.III.1929 р.

ІР НБУВ, ф.І, спр.46063, арк.1-2.

№4

Київ.
22.IV.1929 р.Високоповажний
Дмитре Йвановичу!

Вчора відбулося перше (поки що неофіційне) засідання членів Ради Комісії, де взяли участь, окрім мене, Н.Д.Василенкова⁶, В.О.Романовський⁷ та В.В.Міяковський⁸. На засіданні (перед тим я мав ще приватні розмови з окремими членами Ради) я подав усі відомості щодо правного стану Комісії (18/IV підписано було протокола засідання Іст[орико]-Філ[ологічного] Відділу від 4/IV, й він пішов до Президії (витяг з протоколу я вже маю), а тоді ми обговорили низку важливих організаційних питань. Я поінформував був членів Ради про ті доручення і вказівки, що їх Ви дали мені, й на підставі цього провадилося даліше обговорення: визначено було принципи й схеми складання п'ятирічного перспективного плану роботи Комісії (за відповідними академічними зразками; за основу ми взяли плани Комісії для виучування господарства України - акад. Воблого⁹, але зважали й на плани інших Комісій), потім, як частини п'ятилітки - плану виробничого на 1929-1930 рік, нарешті плану видавничого (передбачаємо потребу видавати "Праці" Комісії двічі на рік, а, крім того, монографічні збірники). Обмірковували так само питання про кошторис Комісії на 1929-1930 рік (всі потрібні зразки й матеріали я заздалегідь дістав в Академії). Після того, збори ухвалили зібрати на 29/IV (наступне засідання) всі конкретні матеріали щодо праці киян-членів Комісії, а мені доручили вдатися листового (напівофіційно) до членів Комісії у Харкові з проханням надіслати відповідні матеріали (виконуючи це, я написав до Ольги Дмитровни, М.І.Яворського¹⁰ та М.В.Горбаня¹¹). В першу чергу буде складено проект плану праці Комісії на 1929-1930 рік, бо це, як казав мені акад. Новицький¹² (учора я склав йому візиту), є дуже термінова справа. Негайно після засідання 29/IV я систематизую матеріали щодо того плану й надішлю до Вас.

Збори обмірковували також питання організаційно-технічного характеру (визнали ми, що Комісії доконче потрібно приміщення; будь ласка, напишіть мені, яка Ваша думка в цій справі), а ще питання про кооптування нових членів Комісії (останнє мало цілком приватний характер). Називали прізвища Слабченка¹³, Загоровського¹⁴ (Одеса), Барвінського¹⁵, Мірзи-Авакянц¹⁶ (Харків), Тищенко¹⁷ й Базилевича¹⁸ (Київ). Остаточну думку членів Ради в цій делікатній справі буде сформульовано на засіданні 29/IV. Складніше питання про Секретаря Комісії (чудово було б, коли б у Києві був Горбань!).

Але цілком зрозуміло, що це питання, як і всі інші, може бути розв'язано лиш тоді, як Ви будете в Києві. Отже вся робота моя й членів Ради має лиш підготовчий характер.

Бажано було б, якщо Ви визнаєте це за потрібне, щоб Ви з'ясувати питання про участь Слабченка в Комісії.

Я передав до I Відділу свого життєписа й список праць друкованих. Був би дуже радий, коли б Ви написали мені щодо організаційних справ Комісії.

Комісія дуже зацікавила київські наукові кола (була коротенька звістка про це в "Пролетарській Правді", очевидячки - здобута з канцелярії Академії), й ставлення до неї досить уважне й доброзичливе (звісно, крім деяких невдоволених). Київські члени

Комісії ретельно беруться до роботи. Гадаю, що згодом пощастить ближче притягти до цієї роботи й харківців. Але то вже Ваша справа.

Від Товариства “Іст[орик]-марксист”¹⁹ одержав повідомлення про затвердження мене дійсним членом Товариства; також ухвалено запропоновану від мене тему доповіді на з’їзді (“Україна в суперечках міжнародної економіки й політики за другої чверті ХІХ ст.”).

Дуже хвилює мене справа моя в Преміяльній Комісії.

З глибокою пошаною

О.Оглоблін.

Прошу передати моє привітання ВП Марії Васильовні.

ІР НБУВ, ф.І, спр.46062, арк.1-4 зв.

№5

Київ
12.XII.1929.

Високоповажний
Дмитре Йвановичу!

Надсилаю Вам протокол засідання Комісії для видання матеріалів з історії польського повстання 1831 року (з додатком копії протоколу попередніх зборів Київської групи членів Комісії). Разом з тим я надсилаю листа до тов. Рубача в справі мого керівництва роботою у Києві. Тепер треба тільки перевести в життя наші ухвали й пляни.

Чи дістали Ви те число “Пролетарської Правди”, де вміщено замітку К.Є.Антиповича²⁰ про перше засідання нашої Комісії. Мушу констатувати, що замітка тая справляє певне (й добре) вражіння в київських академічних колах.

Захожу до кімнати Комісії. Там цілковитий лад. Але, на жаль, ремонт і досі на почали. Нагадуємо. Та господарча частина ВУАН щедра тільки на хороші обіцянки. Заяву Вашу щодо умов конкурсу на посаду Керівничого Комісії подано Іваницькому²¹. Той прийняв, але завважив, що то ще далека справа. Мабуть воно й справді так. Все залежить од Укрнауки й від Вас.

Доручення Ваше щодо оплати послуг технічного службовця під час засідання Комісії я виконав. Гадаю, що це забезпечить нам гарне приміщення й на майбутнє, звісно, якщо М.І.Яворський не заперечуватиме.

Як Ви доїхали додому? Як почуваете себе після київських турбот?

Прошу переказати мої привітання В[ельми] П[оважним] ВП Марії Васильовні та Ользі Дмитровні.

На все добре!

Ваш О.Оглоблін.

ІР НБУВ, ф.І, спр.46057, арк.1-2.

№6

Київ.
25.ХІІ.1929 р.Високоповажний
Дмитре Йвановичу!

Засідання I Відділу має відбутися 1 січня. Порядок денний визначений; позначено чимало справ. Між іншим є Ваша доповідь у справах Інституту Шевченка²² (здається, так). Кульчицький²³ обіцяв ще вчора надіслати до Вас офіційне повідомлення, разом з протоколом попереднього засідання Відділу. Засідання Комісії нашої призначено на 2 січня (о 6 1/2 [6.30] год. вечора). Порядок денний ще не визначено, але, певне, буде моя доповідь з економічної історії України. Оповіщення про це засідання буде зроблено своєчасно. Про день приїзду прошу сповістити (також і про час прибуття або № поїзду). Кімната для Вас буде готова. За інші справи не пишу, бо лиш за Вашого перебування тут буде змога щось зробити. Зокрема щодо посади Керівничого, то в Академії кажуть, що справа ця цілком розв'язана по всіх інстанціях, але останнє слово належить Президії, яка поважно мовчить.

З глибокою пошаною
О.Оглоблін.*ІР НБУВ, ф.І, спр.46058, арк.І-Ізв.*

№7

Київ.
18.І.1930 р.Високоповажний
Дмитре Йвановичу!

16-го відбулося засідання I Відділу. Центральне місце посідали доповіді двох комісій М.С.Грушевського²⁴ (Західної України - Савченко²⁵ та історіографії - Юркевич²⁶). Обидві доповіді справили дуже зле враження, бо виявилось, що Комісії тії плянів не мали, не мають, неспроможні скласти їх і надалі, навіть не розуміють своїх завдань. Особливо не поталанило Савченкові. Його доповідь немов би мала за головне завдання скомпромітувати Комісію Західної України: зібрано було до купи все, що яскраво й переконливо доводило слухачам про цілковиту непотрібність тої Комісії. Пікантний момент був, коли завважено було, що в тій Комісії немає марксистів. Савченко деякий час "міркував", а тоді випалив, що вони "шукали тих марксистів, але не знайшли, і що взагалі, мовляв, про це спитайте голову Комісії (сидів тут же). Звичайно, резолюцію на обидві доповіді відклали. Інші справи були мало цікаві. А.Ю.Кримський²⁷ запропонував видати на англійській мові якусь працю з циганської мови - й зустрів дуже різку відповідь з боку Секретаря Відділу. М.І. [Яворський] взагалі "гостра" людина! Комісія етнографічна подала до Відділу якусь пропозицію, що її сама як слід не обміркувала. І таке інше. Ще до Комісії Візантології завели Штепу²⁸ (Кіженського). Взагалі відчувалося, що засідання невдале. Бойового запалу на цей раз не було і присутні

на засіданні історики України обмінювалися компліментами, а М.С.Грушевський “смирено” прийняв (мало не дякував) “науку” щодо завдань історіографії.

Не сердтесь на мене: на засіданні я не був. Мабуть вже коли офіційно буде мене затверджено, буду відвідувати.

Заяву про двох нових членів Комісії нашої я не подав. Гадаю, що краще буде зробити це в березні, коли Ви будете в Києві. Штати ВУАН надіслано сюди. Всі наші посади (при Катедрі Вашій) є (з 1 січня). На жаль, Президія ВУАН і досі ще мене не призначила; отож і платні мені не видається. Як Ви розв’язали питання про приміщення Комісії (з М.І. Яворським)? Протокол Комісії ЦАУ [Центрального Архівного Управління] Кравченко²⁹ незабаром Вам надішле.

З глибокою пошаною О.Оглоблін.

ІРНБУВ, ф.І, спр.46039, арк.1-2зв.

№8

Київ
27.І.1930 р.

Високоповажний
Дмитре Йвановичу!

Вчора дістав я з Академії “Витяг з протоколу №2 засідання Президії ВУАН 17 січня 1930 р.” (пакт. 34). Там написано таке: “Слухали: пропозицію І-го Іст[орико]-Філ[ологічного] Відділу Академії затвердити проф. О.П. Оглобліна т[имчасово] в[иконуючим] об[ов’язки] керівника Комісії Соціально-Економічної історії України ХІХ ст., а М.Горбаня - т[имчасово] в[иконуючим] об[ов’язки] наукового співробітника Комісії Лівобережної України, обох з платнею з 1 січня 1930 року, до заміщення цих посад за конкурсом. Ухвалили: затвердити”. І ще довідався я вчора про те, що сьогодні, себто 27/І, Президія розглядатиме мою справу.

Наслідки цього засідання зараз мені ще невідомі. Але ясно одне: трапилося якесь непорозуміння. За моїми відомостями, Секретар І Відділу³⁰ загубив Ваше подання до Відділу в цій справі, й тому доповів на засіданні Президії разом за мене й за Горбаня. Президія ВУАН зараз не дуже широка (Воблій у Ленінграді), слухали справу, певно, десь у кінці, й тому сталося тая дивовижна ухвала, що її я зачитував вище. Згодом розібралися, побачили, що в штатах немає посади наукового співробітника по Комісії Лівобережної України (Горбаня мав затвердити тільки Відділ), й тоді вирішили поставити цю справу знову оце сьогодні.

Прикра плутанина, яка нагадала мені часи секретарювання Олекси Петровича [Новицького], чимало я хвилювався (спасибі Наталі Дмитровні, вона була ласкава з’ясувати стан цієї справи), але сподіваюся, що Президія розв’яже питання благополучно (а той може пересуне термін з 1 січня на 1 лютого: це було б цілком несправедливо).

Наталія Дмитровна почала виконувати обов’язки секретаря Комісії, і це дуже добре: вона-бо знає всі установи академічного апарату, має відповідні знайомства й мало не щодня буває в Академії. Зараз вона складає (разом зі мною) звіт про діяльність Комісії для Ювілейного Збірника ВУАН. Дещо треба переробити в п’ятилітньому плані. З 1 лютого Комісія матиме певний календар своєї праці. Починаємо встатковувати

приміщення Комісії, як Вам відомо, і тепер на черзі бібліотека з академічних та інших видань. Не погано було б, коли б Комісії нашій передано було б бібліотеку Т[оварист]ва Нестора [літописця]³¹, що його незабаром буде ліквідовано. Для бібліотеки І Відділу вона мало цікава (це здебільшого дублети), а нам була б дуже потрібна. Перебуває тая бібліотека в Архіві Давніх Актів, під доглядом В.О.Романовського, члена нашої Комісії. І надалі (поки що) вона могла б там залишитися. Здається, на цю бібліотеку має якісь “види” Ц[ентральне] А[рхівне] У[правління], але навряд чи Академія відпустить її з своїх рук.

Бажано було б остаточно розв'язати питання про приміщення для Комісії: де ж ми, врешті, будемо. Правду кажучи, у тому приватному помешканні дуже незручно (хоч і добре).

У лютому маємо влаштувати одне наукове засідання Комісії з моєю доповіддю (очевидно). У березні - Ваша доповідь.

Погода в нас дуже погана: снігу й досі немає. Я трохи застудився й превтомився. На початку лютого збираюся бути в Харкові.

З глибокою пошаною

О.Оглоблін.

P.S. Привіт ВШ [Вельмишановним] Марії Васильовні та Ользі Дмитровні.

ІРНБУВ, ф.І, спр.46040, арк.1-2зв.

№9

Київ.

18.ІІ.1930 р.

Високоповажний
Дмитре Йвановичу!

Мабуть, наші листи розминулися, то саме в останньому листі своєму я писав Вам про не[га]тивний стан Відділу. Засідання 16 лютого не відбулося й ніхто у Києві серйозно не вірить у те, що може відбутися засідання, призначене на 1 березня (якщо, звісно, на той час не приїде Голова Відділу³²). Секретар І Відділу й досі хворий (чи “хворий”): ніхто його не бачить, окрім діловода Відділу Кульчицького, але, ясна річ, він скаже небагато. Поза всяким сумнівом, Секретареві І Відділу тепер не випадає виконувати обов’язки Голови: це загальна думка киян, близьких до Академії. І це тим паче, що перед сесією на Відділі стоятимуть досить важливі й мабуть дражливі питання. Отже: офіційно - засідання І Відділу має бути 1 березня (дальший календар, звичайно, поки що не змінено), але, мабуть, воно відбудеться тоді, коли Ви приїдете до Києва. На цей приїзд і чекають десь на початку березня. Інакше не може бути. Певнішого, отож, у цій справі й не можу зараз подати.

У Видавництві теж життя трохи кволе. Окиншевич³³ - хворий, і толком дізнатися том чогось не можна. Бачив я Вашого листа до Видавництва; бачив і 2 примірники “Матеріялів”³⁴, виготовлені для Вас, але “споминів”³⁵ там немає. Тим то я просив кого слід (або кого можна було) розшукати тії спогади й долучити їх до “Матеріялів”. Якщо протягом двох днів їх не буде знайдено, тоді надішлють Вам самі “Матеріяли”.

Дуже добре було б, коли б Ви приїхали на 1 березня й привезли Вашу статтю для “Збірника” й “Матеріяли” Ольги Дмитровни. Хоч як тепер важко її турбувати, але було б дуже добре (а мені особливо приємно), коли б робота Ольги Дмитровни

ввійшла до I тому "Праць"³⁶. Засідань Комісії слід буде зробити два (думку про спільне з Комісією Лівобережжя засідання - вітаю). На порядку денному (двох засідань) доповіді: Ваша, Горбанева й В.О.Романовського (або моя). Як їх розподілити - визначайте самі. Чи не можна було б з доповіді Горбаневої зробити (після оголошення її) статтю для нашого Збірнику? Та може б Н.Ю.Мірза-Авакянц розщедрилася на якусь доповідь чи статтю (хоч невеличку).

Чекаю відповіді на попереднього мого листа в справі соц[іалістичного] змагання та звітів окремих членів Комісії. До речі, була в нас думка на 26 лютого призначити засідання Комісії (з моєю доповіддю). Але якщо Ви будете тут на 1 березня, звісно, є рація теє засідання відкласти. Взагалі щось останнього часу наукові збори у Києві відбуваються вельми нелюдні, й було б небезпечно влаштувати три засідання підряд.

Дуже радий я, що в Юрика³⁷ вже нормальна температура. Прошу передати моє привітання ВП Марії Васильовні й Ользі Дмитровні. Побажаю Вам, щоб простуда Ваша скорше й благополучно минулася.

З глибокою пошаною

Ваш О.Оглоблін.

19. II. P.S. Остання чутка: Яворський подався на демісію. Поки це тільки чутка.

ІР НБУВ, ф.І, спр.46043, арк.1-3зв.

№10

Київ
26/V 1930 р.

Високоповажний
Дмитре Йвановичу!

Даруйте, що не скоро відписую на Вашу листівку. Ото збирався я до Харкова, але застудився й не поїхав. Ще й настрої був недобрий. Комісія в доброму стані й роботі. Приміщення встатковано і купуємо деякі речі (шафу й т. інш.); кошти на науково-операційні потреби витрачаємо (за пляном); Наталя Дмитровна мало не щодня буває в Комісії, впорядковує бібліотеку. Подаю до Відділу науково-операційний плян і кошторис (на 3000 крб.) на 1930-1931 ак[адемічний] рік, заявку на 80 аркушів др[укованих] (20 арк. - "Праці" й 4 томи "Збірника" по 15 арк. пересічно кожний: зокрема монографії Нат[алі] Дм[итровни], М.Ф.Тищенко - про зовнішню торгівлю Полудневої Гетьманщини в XVIII ст. та інші. Частина цих аркушів призначена для членів Комісії у Харкові), а також прохання надати Комісії ще одну штатну наукову посаду (для Харкова). До речі, поки що нам дали тільки посаду асистента, але, очевидячки, треба вжити заходів, щоб це було замінено на наук[ового] співробітника. Відбулося нещодавно засідання Комісії з доповідями проф. Г.Є.Жураківського³⁸ (з історії освіти на Україні на поч. 1860-х рр.) та Ольги Дмитровни ("Військова таємна поліція на Укр[аїні] в перш. чверті XIX ст."). Збірник майже цілком зібрано (В.О.Романовський урочисто обіцяв передати свій рукопис).

Завтра-позавтра надсилаю Вам усі рукописи (окрім Вашого, Ольги Дм[итровни] і мабуть Горбаневого; рукопис Кравченка редагую зараз я, й його буде надіслано Вам трохи пізніше). Можна буде тепер же віддати до друку перші праці

(В.О.Ром[ановського], Нат[алі] Дм[итровни], Фесенка³⁹: це половина збірника); решту - додатково. Ваша передмова й п'ятирічний плян (його я тепер перероблюю; на жаль, в мене немає п'ятирічних робіт членів Комісії Слобожанщини) підуть до друку згодом (на початку книжки, з окремою пагінацією). Бажано було б, щоб члени Комісії у Харкові (кол[ишньої] Ком[ісії] Слобожанщини) терміново надіслали сюди свої пляни (їм про це оповіщено буде й офіційно), відбитки своїх праць для бібліотеки Комісії (про це прошу Вас, Ольгу Дмитровну й Катедру Вашу) й може свої доповіді (в червні відбудеться два засідання Комісії, між іншим запропонував доповідь з історії поташної⁴⁰ промисловості на Слобожанщині Ярошевич⁴¹). До речі, хай Горбань, Барвінський і Козаченко⁴² подадуть заяву (з Ваш[ою] резолюцією) про гроші на командировання.

З пошаною О.Оглоблін.

P.S. Кравченко вже надіслав Вам протокол.

ІР НБУВ, ф.І, спр.46045, арк.1-2зв.

№11

Високоповажний
Дмитре Йвановичу!

Користуюся з нагоди (проф. Г.Н.Лозовик⁴³, співробітник Візантологічної Комісії ВУАН, їде до Харкова), щоб передати Вам рукопис проф. Т.Є.Жураківського. На цю тему автор зробив доповідь на останньому засіданні нашої Комісії - і дуже цікаву (про це я Вам писав у цих днях). На мою думку, цю роботу можна було б умістити у "Працях" Комісії (І том). Місце в нас буде. Отож, якщо Ви вважаєте за можливе цю роботу прийняти до "Праць", вона піде зараз до друку. Коли ні, можемо й відхилити (чи відкласти на далі).

Рукописи І.І.Кравченка й В.О.Фесенка надішлю до Вас найближчого часу. Зараз я їх редагую.

З глибокою пошаною

О.Оглоблін.

29/V 1930 р.

ІР НБУВ, ф.І, спр.46046, арк.1-1зв.

№12

Київ
24/VI 1930 р.

Високоповажний
Дмитре Йвановичу!

Даруйте, що не одразу відписав на Вашого листа. Справа в тім, що в Академії були деякі новини (певне, Вам відомі вже), котрі мали внести чималі зміни, зокрема й роботу нашої Комісії. Головне - це ухвала Президії ВУАН про заборону надавати відрядження не співробітникам (штатним) Академії. Через те відмовлено було

видати В.О.Барвінському приділені на його відрядження кошти і навіть мандат. Не сповіщав я Вас вчасно про це тому, що мав деякі відомості про можливий перегляд цієї ухвали. І, справді, зараз тую ухвалу змінено, принаймні настільки, що мандат В.О.Барвінському вже надіслано, а незабаром дістане він і кошти (заяву про це я склав до бухгалтерії). Слід було б, щоб те ж зробили й інші члени Комісії (Горбань і Козаченко); чекатиму на їхні заяви (з неодмінним позначанням точного терміну відрядження, місця й мети його).

І.І.Кравченко організує роботу щодо переписування потрібних для Вас арх[івних] документів. Є вже й спеціальна друкарка. На жаль, трохи з тим опізналися ми (літо, тощо). Але сподіваюся, що плян буде виконано.

Затримка з Збірником пояснюється тим, що довелося віддати В.О.Романовському рукопис його статті для перегляду. Рукопис справді був трохи в "сирому" вигляді (це визнає й автор, що покликається на спішний від'їзд О.Т.Водолажченкової⁴⁴). На 25/VI В.О.Ром[ановський] обіцяє остаточно перевірити рукописа й здати його до Комісії. Тоді негайно перші чотири статті буде віддано до Видавництва (до речі, іще й досі не повернувся із відрядження Зав. Вид[авництвом] Окиншевич, і це взагалі дещо гальмує). Цими днями надсилаю Вам рукописи Фесенка й Кравченка. Чи переглянули Ви рукопис Жураківського?

Рукопис Клясен⁴⁵ я дістав. Так само й листівку від неї. Але в мене з'явився сумнів, чи доцільно зараз улаштувати засідання Комісії. Засідання (різних наук[ових] і учб[ових] інституцій), що призначаються тепер, часто-густо не відбуваються, або відбуваються за цілком нікчемної кількості вчасників. Дехто з членів Комісії рушив з Києва. Інші перевантажені в зв'язку з закінченням акад[емічного] року. Ще за Вашою участю може вдасться влаштувати засідання, але сама Клясен (та й тема її доповіді доволі спеціальна) навряд чи збере ширшу аудиторію. Тим то моя пропозиція - її доповідь поставити під час Вашого перебування у Києві; або ж одкласти на осінь. Запрошувати Клясен спеціально до Києва в цій справі Комісія не має змоги, бо, на жаль, оплатити цю подорож тепер, коли всі кошти розподілено, було б запізно.

Вчора дістав я витяг з протоколу (2.16) Президії ВУАН від 3 червня щодо Горбаня. Як Ви, певне, знаєте, Президія не затвердила ухвали Відділу щодо передачі 5/8 ставки ляборанта Горбаневі ("до з'ясування, чи зможе М.В.Горбань переїхати для роботи до Києва"). Боюся, що справа безнадійна. На мою думку, треба Вам обстоювати на той рік за штатною посадою наукового співробітника (а не ляборанта, якого нам взагалі ладні дати). Лиш тоді буде формальна підстава позитивно розв'язати справу М.В.Горбаня. Потреба такої посади безперечна.

Ще маю одну справу до Вас. Вибачте вже мені (а втім я, може, не досить поінформований), але, на мою думку, дуже незручно, що в приміщенні Комісії зупиняються й мешкають сторонні особи. Взагалі незручно, коли доводиться приміщення наукової установи використовувати для мешкання; але це можна зрозуміти й виправдати, коли це стосується до співробітників тої установи (або взагалі ВУАН). Інакше створюється небажаний прецедент. Це тим паче незручно, коли в приміщенні Комісії переховуються (в незачинених - бо зіпсовані замки - шафах і шухлядах) книжки, різне листування Комісії, а найбільше, всі матеріали для Збірника. Хоч це й не так страшно, але все ж не гаразд, що ми змушенні були (особливо Наталя Дмитровна, що майже щодня працювала в приміщенні Комісії) припинити на кілька день відвідувати Комісію. Ще два завваження. У київських

готелях завсіди можна дістати - і доволі недорого - приміщення, отож скрути такої, як у Харкові, немає. Це одне. А друге: я вважаю, що особи, які користуються гостинністю Комісії, повинні були б щонайменше повідомляти мене, яко Вашого заступника у Комісії, про свій приїзд. Цього не було зроблено, й цілком зрозуміло, що це позбавляє мене змоги відвідати в ці дні приміщення Комісії. Ще раз прошу побачити мене за це втручання у Ваші розпорядження, але Комісія й мені (й нам у Києві: адже ж я подаю не тільки свою власну думку) не чужа, і я вважав би за нещирість до Вас мовчанку мою у цій справі.

Дуже шкода, що сесія відкладена на 14 липня. Це позначиться й на роботі Комісії нашої: у Києві всяка наукова робота завмирає у другій половині червня - на початку липня. Не певний я, що вдасться влаштувати прилюдне засідання Комісії. На жаль, мене в цей час не буде в Києві. Я маю відпустку з 3 липня й змінити термін її без шкоди для неї не зможу (на 1 вересня я повинен бути в Києві). Найпізніше я можу затримати свій від'їзд з Києва до 8-10 липня (їду до Кисловодського), щоб мати змогу також побачитися з Вами. Але працювати мабуть буде важко: почуваю страшенну втому, застудився, а головне нерви напруженні до краю.

Будь ласка, повідомте про день приїзду Вашого до Києва.

Прошу переказати мій привіт ВП Марії Васильовні й Ользі Дмитровні, а також і Юрикові (якщо вони ще в Харкові).

З глибокою пошаною

О.Оглоблін.

ІР НБУВ, ф.1, спр.46047, арк.1-4зв.

№13

Київ
7.X.1930 р.

Високоповажний
Дмитре Йвановичу!

Дуже жалкую, що не міг побалакати з Вами перед від'їздом Вашим. Прошу вибачити, що не зачекав тоді на Вас; але ж у мене була лекція, й я мусив був поспішати туди.

Президія ВУАН доручили всім Комісіям до 12/X подати п'ятирічні й деталізовані річні пляни. Ясна річ, що жодна Комісія не спроможна буде за такий короткий час завершити цю надзвичайно важливу й відповідальну роботу, а наша Комісія (адже ж половина членів Комісії працює у Харкові) й поготів. Я вжив певних заходів, і кияни обіцяли мені протягом двох днів подати свої п'ятилітки й річні пляни. Вдався я й до харківчан, через М.В. Горбаня, застерігаючи, що справа вельми негайна (ще ж треба того пляну зредагувати, а всі попередні проекти конче треба переробити). Велике прохання до Вас уплинути на харківчан у цій справі. Комісії потрібні такі дані (про це я докладно писав Горбаневі):

1) перспективний плян на 1932 і 1933 роки (теми головних робіт), приблизний обсяг кожної теми й термін її виконання);

2) деталізований плян на X-XII 1930 р. і на цілий 1933 рік (за вищенаведеною схемою);

3) тема й термін доповідів на на 1930-1931 рік (одна доповідь, як ми ото ухвалили, обов'язкова). Без цього я не можу скласти календарного пляну, а це теж справа термінова;

4) які праці (з тих п'ятиліток) мають бути видані через Д[ержавне] В[идавництво] У[країни] (орієнтовно)?

5) короткі звіти кожного члена Комісії за минулий рік, а так само справоздання членів Комісії, що мали наукове відрядження (Горбань і Барвінський).

Президія ВУАН висловила побажання, щоб оці індивідуальні п'ятилітки було обмірковано на засіданні Комісії. Отож чи на вважаєте Ви за доцільне скликати спеціальну нараду членів Комісії - харківчан? Кияни таку нараду (це буде чергове засідання Комісії) мають одбутися в цих днях. Зокрема прохання до Вас і Ольги Дмитровни надіслати свої п'ятилітні й річні пляни (за певною схемою). До речі, бажано було б мати заздалегідь від усіх членів Комісії заявки на командировання (орієнтовні), в межах пляну Комісії, на наступний рік (друге півріччя, після 1/1 1931 року). З'ясувалося, що всі кошти на командировання, за бюджетом минулого року, вичерпано. Мої гроші взяла інша Комісія (кол[ишнього] III, тепер нашого Відділу), а, крім того, бухгалтерія оплатила рахунок Антиповича (додатково) на 109 карб. Гадаю, що згадана Комісія (здається, Демографічний Інститут) наступного року поверне нам тії 110 карб. (принаймні, обіцяють це зроби). Кошториса на X-XII 1930 року подано до бухгалтерії. Чув я, що є принципова ухвала Президія ВУАН по те, що посади наукових співробітників Академії можуть обіймати лиш особи, які мешкають у Києві. Це ставить під загрозу кандидатуру М.В.Горбаня. Якщо він не зможе переїхати до Києва, на вакантну посаду, я рекомендував би й обстоював кандидатуру К.Є.Антиповича, що вельми допомагає мені в поточній роботі Комісії. Це - мій учень, тепер професор Київ[ського] І.Н.О., людина з великим громадським стажем і певним громадським авторитетом. Хоч його наукова продукція й невелика ще, але це пояснюється його надмірним лекційним навантаженням минулих років і його громадянською працею зате він має певну школу (брак чого вадить, приміром, І.І.Кравченкові), а штатна наукова посада дасть йому змогу більшої уваги приділити науковій роботі, зокрема закінчити свою монографію з історії українського міста XIX ст. Звичайно, кандидатура К.Є.Антиповича повстане лиш у тому разі, коли М.В.Горбань не зможе обійняти штатну посаду.

Бентежить мене трохи доля Матеріалів 1831 року⁴⁶. Знаю тії матеріали (київський збірник), визнаю їх за вельми цінні, але боюсь, що вони ще не цілком оброблені з боку археографічного. Отож, на мою думку, слід було б притягти до археографічної редакції збірника (київського, зокрема) В.О.Романовського, що є цілком освічений знавець археографії (І.І.Кравченко, власне, архівіст, а не археограф). А що видання це на широкий світ подивиться, то й годиться його дуже й дуже оброблювати, навіть, буде це потрібно, трохи затримуючи друкування тих матеріалів.

Прошу переказати мої привітання ВШ Марії Васильовні, Ользі Дмитровні й Юрикові.

Ваш О.Оглоблін.

№14

Київ.
23/ХІ 1930 р.Високоповажний
Дмитре Йвановичу!

Листа Вашого дістав сьогодні. Він, очевидно, розминувся з моїм листом до Вас. Сьогодні ж передав скарбникові ВУАН Ваше доручення. Якраз видавали гроші за першу половину жовтня. Хоч доручення й складено не за належною формою, проте, гроші для Вас мені дали (145 карб. і розписку я зробив на 155, але вираховано було 10 карб. податку). Надалі треба зробити так. Надішліть мені (на моє ім'я) доручення на кожні півмісяця (починаючи з першої половини жовтня) окремо (на окремих клаптиках паперу), бо ці доручення прикладаються до відомості. Гадаю, що дальшу виплату буде зроблено незабаром (отож доручення від Вас потрібно терміново). Прошу визначити, що далі робити мені з грішми, що їх одержано. А втім, якщо якось трапиться добра "оказія", неодмінно перешлю Вам до Харкова. Шкода, що вересневі гроші пішли в мандри. У такому ж стані, на жаль, і ті гроші, що їх Вам було надіслано сюди. За них - ні слуху, ні духу. Робив я спроби з'ясувати цю справу у відповідних установах. Безнадійна річ. Добрі люди там порадили вдатися до тої поштово-телеграфної філії, що прийняла переказ (себто у Харкові). Так, мабуть, і слід Вам зробити.

Комісія працює. 21 (наш календарний день) відбулося засідання, спільне з Комісією Історично-Географічною. Була безперечно цікава доповідь Барановича про залюднення воєводства Волинського напередодні Хмельниччини. Незабаром вона вийде в світ, як вступна розвідка до його збірки статистичних таблиць про залюднення Волині р. 1629. Здається, що Історично-Географічна Комісія нарешті починає робити те, що їй належить. А втім, коли повернеться директор Комісії, справа може змінитися.

1 грудня відбудеться чергове засідання Комісії, присвячене доповідям Жураківського й Гніпа⁴⁷. До речі, виникає в нас така думка. Жураківський дуже хоче, щоб його праця про освітню діяльність Полтавської громади (вже закінчена, аркушів на 6-7) пішла до друку скоріше. Отож, чи не доцільніше було б її пустити до II тому "Праць" Комісії⁴⁸ аджеж вона й територіяльно (Полтавщина) ближча до Комісії Лівобережної України. Тоді розвідку його про Київську громаду можна пустити до I тому (це можливо, бо в Академії є чимало невикористаних резервів). Оце 1 грудня Жураківський зробить доповідь на цю тему й тоді ж передасть мені рукописа нової праці. А коли Ви будете у Києві, це питання модно буде розв'язати остаточно.

Є маленька небезпека для приміщення нашої Комісії. Здається. Інститут Соц[іалістичної] реконструкції сільського господарства має посісти просторе приміщення в старому академічному будинкові. Це може бути заля засідань Відділу, приміщення Археографічної Комісії, Інституту мовознавства (перша черга) й нашої Комісії (друга черга). Хоч там і холодненько, а все ж варто було б зберегти для Комісії (аджеж, це спільне приміщення для двох академічних катедр і Комісії нашої, а в перспективі, може й нової Комісії Іст[орії] України за доби феудалізму). Якщо буде якесь певне повідомлення у цій справі, негайно сповіщу Вас.

Статтю Кокошка⁴⁹ Ви мабуть читали. На мою думку, з автором її не все гаразд. А втім, чи не слід дати відповідь (фактичну), і якщо так, то куди і чи до "Прол[етарської]

Пр[авди]”, чи до Президії Відділу. Яка Ваша думка у цій справі? Треба тільки завважити, що стаття пройшла тут цілком непомітно.

Дуже шкода, що штати Інституту ще не затверджено. Це, безперечно, позначиться на роботі. Щодо мене, то я докладно подав про це свою думку у попередньому моєму листі до Вас. Семінар з української історіографії (загальної) ладен вести (звичайно, як штатний робітник Інституту). Бажано було б, щоб цей семінар був для аспірантів не молодше II курсу. Ладен приїздити до Харкова раз на місяць днів на 5-6. цього буде цілком досить. Для семінару цього мені потрібно годин 30-40 загалом (лекції й семінарські вправи). Програму (й робочий плян) надішлю незабаром (програму віддав переписати на машинці). Справа ця в мене трохи загальмувалася, бо зараз завалений я коректою водночас і “Кріпацької фабрики” й “Нарисів з іст[орії] капіталізму на Україні”. Сподіваюся, що у січні-лютому обидві праці вийдуть у світ).

З глибокою пошаною О.Оглоблін.

ІР НБУВ, ф.І, спр.46051, арк.1-2зв.

№15

Київ
6/ХІ 1930 р.

Високоповажний
Дмитре Йвановичу!

Листа Вашого від 30/ХІ дістав. Доручення теж, але про нову виплату грошей знов мовчанка. А втім, гадаю, що незабаром дадуть. Гроші, за Вашою вказівкою, залишаю або до Вашого приїзду сюди, або до мого - у Харків. Копію ухвали Наркомфіну щодо Вас ще не одержав. Вона. Очевидячки, конче потрібна.

Засідання 1 грудня (Комісії) залишило добре вражіння. Неодмінно треба зробити, щоб наші засідання відбувалися точно за календарним пляном (себто 1 і 21 числа щомісяця). Поки що ця справа йде добре. Згоден з Вами, що другу розвідку Жураківського (арк. 7-8 др.) краще вмістити у III томі “Праць”. Є для того тому й інші матеріали (аркушів 13-14 певних вже є). На весну буде значно більше. ДВУ, на моє прохання, має прийняти до себе низку монографій членів нашої Комісії (за маркою Комісії ВУАН). Вже складено (попередні) угоди з Журак[івським], Антип[овичем], Тищенком, Камінським⁵⁰, здається, Кравченком. Запрошено й Наталю Дмитровну, але вона ще хвора й не виходить з дому. Це дає Комісії солідну видавничу базу та й стимулюватиме роботу членів Комісії. Друкування I тому “Праць” затримується через те, що всі друкарні, звязані з ВУАН спішно друкують ювілейні видання, хоч ювілей, здається, відкладено. II том “Праць” на мовній редакції. Редактор мови особливо лихий на Клясен. Тут, справді, робота йде повільно.

Друкування моїх обох книжок почувається благополучно. Але, зате, я навантажений великою й важкою роботою коректора. Це забирає весь мій час і дуже стомлює. Чи відбудеться у грудні з'їзд Укр[аїнського] Тов[ариства] іст[ориків]-марксистів?

Конкурсова Комісія ухвалила для Іст[орико]-Геогр[афічної] Комісії кандидатуру Антиповича. Затє складніша справа з І.І.Кравченком. Проти того Мих. Серг. [Грушевський] мобілізував солідні сили, й на перешкоді Кравченкові поставили питання про брак звання наукового співробітника. отож, ухвалили поки

що конкурс у цій справі відкласти (інші кандидати були, очевидно, слабші за Кравченка), тимчасовим співробітником залишити Кравченка й запропонувати йому завершити справу з обороною промоційної роботи. Робота тая в нього давно виготовлена, але, через ліквідацію Катедри М.С.Грушевського (та інші причини), йому не довелося її оформити. Він хотів би це зробити у Харкові, при Вашому Інституті (уповноважений Укрнауки⁵¹ у Києві дасть йому та Сектору науки відповідну довідку), і то якнайскоріше. З свого боку, вважаю, що І.І.Кравченко має право на це, а тому підтримую його прохання.

Роботу з аспірантом Інституту іст[орії] укр[аїнської] культури Шерманом⁵² розпочав. Працює він ретельно. План його аспірантської підготовки я ухвалив, і він його надіслав до Водолажченкової. На моє подання, дирекція Інституту Проф. освіти призначила Шермана на асистента по моїй Катедрі.

Прошу повідомити мене про час Вашого приїзду до Києва.

З глибокою пошаною.

О.Оглоблін.

P.S. Я зазначив у спискові праць членів нашої Комісії, що його я передав до ДВУ (Київська філія), також праці Вашу ("Нариси з іст[орії] польськ[ого] повстання 1863 року на Україні") й Ольги Дмитровни ("Нариси з історії військових поселень на Україні"). Відповідні угоди треба скласти у Харкові (звичайний порядок). Не пригадую, чи писав я Вам про те, що я дістав од секретаря Тов[ариства] іст[ориків]-марксистів Карпенка повідомлення такого характеру: Президія Т[овариства] згоджується поставити мою доповідь на з'їзді, але, зважаючи на важливість питання, хотіла б попередити поставити тую доповідь на зборах харківчан-членів Товариства. Я відписав, що беру до відома це, тези надішлю ближчого часу, а доповідь зроблю на засіданні Президії, а не на загальних зборах).

О.Оглоблін.

P.S.[S.] Листа цього передаю через І.І.Кравченка.

ІР НБУВ, ф.І, спр.46053, арк.1-2зв.

№16

16/ХІІ 1930 р.
Київ.

Високоповажний
Дмитре Йвановичу!

Листи Ваші дістав. Поки що можу подати таке. Гроші, належні Вам по ВУАН за жовтень місяць (145 крб. + 145 крб.), я дістав. Щодо податку, то тут я помилився. Податку з Вашої платні не відраховано (згідно ухвал: НКФ [Наркомату фінансів], яка відома бухгалтерії), а то вираховано було на позику (5-річка за 4 роки) по 10 крб. щопівмісяця. Обіцяють скоро дати за першу половину листопаду. Але скарбник каже, що на дорученні (на кожні півмісяця) має бути позначена сума. Отож, будь ласка, надішліть мені такі доручення на листопад і грудень за новою формою (після того, старі доручення поверну Вам; зараз вони можуть ще бути потрібні, бо жодних сталих термінів видачі платні немає). Гроші перебувають у мене в добрій цілості, й їх буде передано або Вам особисто, або за Вашим наказом. Сто карбованців на переписування

арх[івних] документів для Вас, згідно Вашого наказу, буде цими днями передано М.Ф.Тищенкові або І.І.Кравченкові за розпискою. Чи з'ясували Ви стан тих грошей, що їх було переказано з Харкова на Ваше ім'я (у Києві)?

Щодо грошей для мене по Інституту іст[орії] укр[аїнської] культури у Харкові, то ласкаво прошу Ольгу Дмитрівну одержувати ці гроші за для мене. Відповідне доручення (2 блянки) надсилаю. Незабаром вишлю ще кілька завірених блянків з моїм підписом. Гроші прошу поштою мені не надсилати, а залишати до мого приїзду до Харкова (у січні: очевидячки, 18-21 січня), або ж, якщо буде на те Ваша згода, використати замість відповідної частини грошей Ваших, що зберігаються в мене. Чи є якісь перспективи на збільшення платні науковим робітникам (по ВУАН і Інституту), і з якого часу це може бути?

Статтю Вашу - відповідь Скубицькому⁵³ дістав і уважно перечитав. Гадаю, що вона вичерпливо з'ясовує питання й спростовує головні закиди Скубицького. Мушу лише додати, що Скубицькому ще належить дві статті (у I т. збірника "Пролетаріат в СССР" і в "Літопису Революції"). Здається, це весь доробок "науковий" цього невдахи. Серйозніше ось що. На ст[орінках] рукопису Вашої статті є таке завваження: "(Яворського) було виключено з ком[уністичної] партії за ворожу пролетаріату антимарксівську, антиленінську ідеологію ... й т.д." Пригадую пояснення т. Косіора⁵⁴ ("Правда", 6/IV 1930 р.), що "М.Яворський виключен не за свої помилки в історії, а за сокрывітє свого темного пришлого".

Щодо вміщення статті цієї в "Записках" Відділу, поки що важко щось сказати. "Записки" чи не вмерли. 26 книга лежить цілком надрукована вже цілісінький рік, а дальша доля "Записок", у зв'язку з реорганізацією Відділу, нікому невідома. Потрібно при цій нагоді з'ясувати цю справу в т. Камишана. А втім, поза всяким сумнівом, темпи академічних видань не сприятимуть скоршому опублікуванню цієї статті. прошу дати мені вказівку. Що робити з рукописом цієї статті.

Про сесію ВУАН тут ще нічого невідомо. Дивляться на Харків. Ювілей безперечно відкладений на травень. Мені здається, що остання декада цього грудня не дуже зручна для сесії ВУАН (та й для з'їзду іст[ориків]-марксистів: до речі, й поднесь нічого не знаю про остаточний термін скликання цього з'їзду). Завтра спробую добитися в справі терміну Сесії чогось певнішого, й тоді негайно Вас сповіщу.

Над складанням пляну робіт Комісії (власне, групи нашої Комісії) історії України за доби фєвдалізму працюю, так само як і над відповідною запискою до Відділу. Маю декілька тем, здебільше методологічного характеру. Окрім ширшої Вашої теми, до пляну ввійде моя тема "Схема українського історичного процесу в українській історіографії фєвдальної доби", теми В.О.Романовського (з історії України за Литовської доби), К.С.Антиповича й В.Я.Камінського (з історії фєвдалізму на Україні), Л.М.Беркута⁵⁵ (вивчення українського імунітету порівняльно до західноєвропейського й інш. Проблему цьому аспекті). Далі треба буде цей плян поширити, а тим часом починати можна. І плян, і доповідну записку надішлю Вам (або передам при зустрічі у Києві). Трохи з цим забарився, бо страшенно зайнятий коректурами двох книжок моїх і адміністративною роботою. Та й нелегко об'єднати дослідників сили навколо цієї справи. Може хтось з харківчан узявся б до роботи над певними проблемами укр[аїнської] історії за доби фєвдальної. Аджеж в Інституті є секція іст[орії] України за доби фєвдалізму, є, мабуть, і керівник секції, й співробітники його.

Програму (робочу) курсу (чи семінару) з укр[аїнської] історіографії надішло в цих днях (треба переписати на машинці).

Прошу переказати моє привітання ВП Марії Васильовні й Ользі Дмитровні.

З глибокою пошаною

О.Оглоблін.

ІРНБУВ, ф.1, стр.46052, арк.1-3.

№17

Київ
2.VIII.1931 р.

Високоповажний
Дмитре Йвановичу!

Листа Вашого одержав. Дуже радий, що Ви ухвалюєте плян роботи нашої Комісії на 1932 рік. Звичайно, доведеться ще зробити деякі зміни восени (це застережено під час сесійного засідання Відділу щодо цілого пляну Відділу). Зокрема термін “промислова революція” і в мене викликає деякі сумніви, але його рекомендував Ціка; з другого боку, на мою думку, цей період (40-50 роки) не виходить за хронологічні межі Комісії. А втім, плян, справді, не поганий. І поки пощастило його виконати, Комісія зробила велике діло. Отут, то й доведеться дещо зробити. Передусім цілком ясно, що плянова колективна робота Комісії може бути проведена лише кисянами (харківчани, опріч, звичайно, Вас і Ольги Дмитровни, можуть бути в нас лиш у порядку зустрічного “промфінпляну”). і лише штатними співробітниками Комісії. Отож неодмінно у жовтні треба поставити питання по те, щоб з 1/І 1932 року Комісія мала, як це передбачалося ще цього року, третю штатну посаду.

Це тим паче потрібно, що надалі Комісії треба буде розгорнути популяризаційну й шефську роботу. Нештатні члени Комісії працюють взагалі мало, а головне - ми ніяк не можемо зв'язати їх певними плянами й термінами. А виключати їх з Комісії теж не можна. Ось, приміром, І.І.Кравченко забрав з Видавництва (мало не з друкарні) свою статтю, при тім допустився навіть неприпустимих засобів, а тепер рішуче відмовився дати щось для збірника (він хоче видати окремою розвідкою, при тому покликається на брак у нього часу!). Всі мої пересправи з ним виявили тільки нещирість і непевність (з погляду роботи Комісії) цієї людини. А виключати його з Комісії, мабуть, не доводиться. Молодняка ще не видно; ті, що є, йдуть до інших установ наукових (головно, до Інституту Марксизму, тепер ВУАМЛін'у)⁵⁶. Проте, сподіваюся, що восени нам пощастить притягти до роботи деякого з молодих робітників наукових (зберігаючи в основному попередній склад Комісії). Друкування збірників посувається мляво (з причини Видавництва або друкарні). Взагалі в Академії тепер порожньо і тихо (літо!) з серпня почалася моя відпустка. Отож, вся моя робота відкладається на вересень (з 1/ІХ повернеться Наталя Дмитровна) і жовтень (з 1/Х повернуся я). Ольга Дмитровна у Києві, мешкає в Академії (кімната нашої Комісії), розпочала архівну роботу. Проте, що тема “1863 рік” перейшла до Харкова - знаю, хоча гадаю, що тут будуть ще “бої” з Комісією іст[орії] рев[олюційних] рухів ВУАН. Та, очевидячки, восени це все буде полагоджено, й дослідницькі сили об'єднується навколо цієї важливої роботи. До

речи, треба буде якось оформити передачу цієї (3) теми від нашої Комісії до інших н[ауково]-д[ослідних] інституцій.

При цій нагоді надсилаю до Вас, як до Директора Інституту Історії Укр[аїнської] Культури, заяву про виплату мені належної (на законній підставі) платні за 2 місяці (з 15/ХІІ до 15/ІІ 1931 р.). Роблю це так через те, що іншої, крім Вашої і адреси Інституту не знаю; не знаю, де міститься тепер канцелярія, тощо. Я, правду кажучи, не хотів цього робити. Але ухвала Інституту щодо мене образлива й глибоко хибна, з'явилася цілком несправедливо для мене. Аджеж я знав, що Укрнаука не заперечуватиме проти моєї дальшої роботи в Інституті, тим паче, що ця посада для мене тепер є з боку грошового конче потрібна. Знав я так само, що я відновлений в усіх моїх правах і посадах (про це я був офіційно повідомлений і про це, мабуть, повідомлена Укрнаука). Знав я так само, що Інститут без величезних київських архівних матеріалів не обійдеться, а відрядження до Києва самі дадуть дуже мало й не можуть заступити тут організованої систематичної наукової й архівної роботи для Інституту. Але, на превеликий жаль, подолали персональні інтереси і міркування (врешті, треба ж оплатити посаду Зав[ідуючого] учб[овою] частиною, що її у штатах Інституту, за моїми відомостями немає). Я не буду заперечувати проти неправдивої ухвали щодо мене: "наси́льно мил не будеш". Але законних прав моїх я боронитиму, тим паче, що несподівана для мене ухвала поставила мене в дуже скрутний матеріальний стан. Розраховуючи на інститутську платню, я одмовився від запропонованих мені додаткових лекцій в І[нституті] Н[ародної] О[світи]. Отож я надсилаю заяву про виплату мені законно належної мені 2-х місячної платні й прошу Вас дати їй скорший хід.

З глибокою пошаною
О.Оглоблін.

ІР НБУВ, ф.1, спр.46068, арк.1-4зв.

Додаток до листа №3.

Тези до праці О.П. Оглобліна "Кріпацька фабрика"

1. Кріпацька фабрика - то є пануючий тип організації фабрично-заводської промисловости на Україні за першої половини (головно за першої третини) ХІХ століття. Обидві групи кріпацьких промислових підприємств того часу фабрика "вотчинна" (шляхетська) й фабрика "казенна" - походили від предків ХVІІІ століття - української мануфактури на Лівобережжі, на Правобережжі й на Півдні.

2. Історіографія дуже мало цікавилась кріпацькою фабрикою на Україні. Джерела до історії кріпацької фабрики на Україні - то є величезний матеріал: архівний (рукописний), опублікований (друкований). До першої групи належать 1) архівні фонди фабрично-заводських підприємств дореформної доби (на великий жаль, більшість тих фондів загинуло; збереглися лиш архіви поодиноких, що правда великих, цукроварень та особливо архіви, хоч і не всі, і не цілком казенних підприємств), 2) матеріали до історії фабрично-заводських підприємств по архівах маєткових і фамільних (на жаль, ця група фондів найбільшої руйнації зазнала), 3) матеріали до історії української промисловости по різних фондах - фінансових, адміністративних,

судових, військових - архівів як центральних (імперських), так місцевих (краєвих, губерніяльних і повітових) установ. Всі ці групи матеріалів архівних ще не розроблено, мало упорядковано, а дещо ще й не виявлено. Не менше значіння мають і матеріали опубліковані. Це, окрім наукових видань архівного матеріалу, різні збірки правового матеріалу (на чолі з “Полным Собранием Законов”, першим і другим), статистичного матеріалу, статистично-економічні й військово-топографічні описи, економічна література і дореформеної доби, зокрема періодичні видання відповідних офіцій (“Журнали” міністерств тощо), тогочасна преса (зокрема “Губернские Ведомости”), описи подорожів, листування, щоденники, мемуари тощо. Цей матеріал здебільшого й використано в “Кріпацький фабриці”.

Наукова література задля цієї теми дуже невеличка й має або загальний, або вузькоспеціальний характер.

3. Остання чверть XVIII століття позначилися важливими змінами в економічному житті Правобережної України. Складаючи частину державної території Речі Посполитої Польської, Правобережна Україна, після польсько-прусської торговельної угоди р. 1775, входить до сфери економічного впливу Прусії. Розвиток великопанського господарства на території полуднево-східнього Правобережжя (Брацлавщина, Київщина) пересуває центри правобережно-українського господарства на південь, шукаючи виходу через Чорне море. Зростання чорноморського торгу Правобережної України, що припадає на середину 80-х рр. XVIII ст., й доплив чужоземного торговельного капіталу, передусім центрально-європейського (німецького), в зв'язку з іміграцією чужоземних майстрів та робітників, створюють належні передумови задля розвитку великої промисловості на Правобережній Україні за 80-х рр. XVIII ст. Проте, далі криза чорноморського торгу, в зв'язку з війною 1787-1791 рр. і загально-європейськими подіями тогочасними (французська революція 1789 р., польська фінансова катастрофа 1793 р., останні розбори й ліквідація Речі Посполитої) спричинилася великим економічним і політичним ускладненням на Правобережній Україні, що несприятливо відбилися на правобережно-українській великій промисловості. Нове піднесення її, після кризи 90-х р.р. XVIII ст., припадає лиш на кінець XVIII - початок XIX століття.

4. Піднесення правобережно-українського (частково й польського) господарства за останніх десятиліттів Речі Посполитої позначилося й на тогочасній економічній думці польській (і українській). В теоретично-економічній думці польській тоді панує фізіократизм. Але чималий вплив має й меркантилізм (в його камералістичній формі). Найцікавіше те, що згодом утворюються, очевидячки на ґрунті тогочасної господарчої практики, компромісні теорії, що своєрідно комбінували елементи й фізіократизму й меркантилізму. Вплив цих теорій яскраво виявився на шпальтах тогочасних часописів (головне, “Dziennik Handlowy”), що велику увагу приділяють питанням розвитку промисловості, насамперед мануфактурного типу. Господарча й політична криза Речі Посполитої й занепад багатьох промислових підприємств на початку 90-х років XVIII ст. позначилися й на економічній літературі польській. Після широких мрійливих плянів Мітцлера (Mitzler de Kolof) р. 1758 щодо розвитку польської промисловості, оцінка “Pamictin Histor. - Polit” р. 1790 була надто песимістична.

5. Мануфактура на Правобережній Україні з'явилася на початку 80-х р.р. XVIII ст. Відповідні підприємства було сконцентровано по деяких містах і містечках Правобережжя (Корець, Махновка, Немирів, Тульчин, Корсунь) і зв'язано було з магнатським (великопанським) господарством і підприємництвом Чарторийського,

Потоцьких (Вінцента й Щенсного), Понятовського, а також з торговельно-промисловими компаніями на Правобережжі (Корецька акційна компанія; Немирівська компанія Pollin i Muller, що згодом перетворюється на компанію Amiet, Muller i C?; Махнівська компанія - dom Machnowieski, що зв'язана була з славнозвісною Компанією Торговлі Східньої тощо). Найважливіша галузь великої промисловості - то була текстильна, передусім сукконне виробництво (мануфактури суконні у Корці, Махновці, Немирові, Тульгині, Корсуні і, здається, Голохвастові); далі - мануфактури капелюшні й панчішні, полотняні (найбільша в Тульчині), шовкові, бавовняні (славнозвісна Немирівська бавовняна мануфактура). Окрім того, були мануфактури фаянсу й порцеляну (величезна Корецька мануфактура), шкіряні (визначніша - Немирівська мануфактура), зброї, карет і повозів, меблів тощо (не кажучи вже за численні підприємства сільського-господарської й лісової промисловості).

6. Організація й повсякденне життя правобережно-української мануфактури XVIII ст., через брак матеріалів, дуже мало відомі. Соціально-правним станом своїм то не була звичайна шляхетська фабрика ("вотчинного" типу). Форма магнатського володіння часто-густо була фіктивна. Вплив торговельного капіталу, зокрема чужоземного (німецького, почасти польського) на правобережно-українську мануфактуру безсумнівний. Особливу вагу мали три групи мануфактур: магнатські, компанійські й купецько-міщанські (здебільшого чужоземних колоністів). На Правобережжі були обидві форми мануфактури - централізована мануфактура й т.зв. manufacture dispersee. Переважала перша форма, хоч неясність і несталість тогочасної промислової термінології часто-густо перешкоджають встановити форму промислової організації. Розміри правобережно-українських мануфактур були неоднакові. Після великих підприємств (Корецька порцеляно-фаянсова мануфактура мала понад 1000 робітників). Робітники тії були здебільша українського походження (міщане, зокрема євреї, а головне - селяни-піддані, але чималу участь, передусім як майстри, брали чужоземні ремісники (здебільшого німці), що утворили кілька промислових колоній. Вплив чужоземної техніки був безперечним. Підданську працю селянства використовували й мануфактури компанійські. Умови ринку задля правобережно-української мануфактури (вона постачала свої вироби для потреб панського двірського господарства, до Скарбу - на військові потреби, але здебільшого продавала їх на місцевому ринкові й вивозила за кордон, зокрема до Галичини, Лівобережної України, Польщі, Балканських країн) були несприятливі (головне через конкуренцію центрально-європейської, а почасти західно-європейської й російської промисловості). Це й визначило несилу тої мануфактури під час кризи 90-х рр. XVIII ст. Чимало підприємств тоді загинуло. Інші скорочують своє виробництво. Але правобережно-українська мануфактура 80-х р.р. XVIII ст. переживала тую кризу й після нового промислового піднесення наприкінці 90-х рр. XVIII ст. - на початку XIX ст., взяла участь в утворенні української фабрики XIX ст.

7. "Вотчинна" фабрика першої половини XIX століття походить од шляхетської мануфактури XVIII століття на Лівобережжі - й від магнатської мануфактури XVIII ст. на Правобережжі. Цей основний тип кріпацької фабрики має два моменти свого піднесення: добу Континентальної блокади на Україні й добу "аграрної кризи" (друга чверть XIX ст.). Перший момент особливо позначився на розвиткові "вотчинної" фабрики в царині суконної промисловості; другий - в царині цукрової (цукробурякової) промисловості. Найміцніші позиції, надто ж за першої третини XIX ст.,

“вотчинна” фабрика посідає в промисловості текстильній, головне - суконній. Розвиткові цієї галузі промисловості сприяли потреби панського господарства, велика кількість сировини, попит місцевого ринку, в умовах протекційної митної політики Імперії, можливість вивозити поза межі України (Росія, внутріімперські ринки, Персія, Китай), військові постачання тощо. Суконна промисловість України зростає й кількісно, й технічно. В царині суконної промисловості за першої третини ХІХ століття панує дворянська (“вотчинна”) кріпацька фабрика.

8. Скрутний стан українського сільського господарства, надто ж на півночі України, в умовах несприятливої кон’юктури світового хлібного ринку за другої чверті ХІХ ст. й кріпацького бездоріжжя, спонукав панське господарство до індустріалізації сільського господарства й плекання нових галузів промисловості. На цьому ґрунті, використовуючи ще відповідні умови митної політики Імперії, з’являється й зростає цукрова (цукро-бурякова) промисловість на Україні. Шляхетське підприємництво від перших хатнього (“кухонного”) масштабу спроб цукроварства переходить до індустріальних підприємств цієї галузі виробництва. Перші серйозні спроби цукрової промисловості припадають на 20-ті роки ХІХ ст., водночас і на Лівобережжі і на Правобережжі. Спроба поширити цю галузь промисловості на Південній Україні була невдала, через природні перешкоди, а також через російську митну політику (довіз чужоземного рафінаду через Одеське порто-франко). За 40-х років ХІХ ст. цукрова промисловість хутко й сильно зростає, особливо на Правобережжі. Утворюються два головні райони й два типи організації цукрової промисловості (правобережний і лівобережний; Слобожанщина, комбінуючи особливості обох, ближче була до першого типу). Поруч виробництва піску цукрового, з’являється й росте рафінадна промисловість. За 50-х р.р. ХІХ ст. в цукровій промисловості помітно зростання капіталістичних тенденцій, що виявлялося в концентрації цукрової промисловості, зміщення окремих підприємств, механізації виробництва, збільшенні питомої ваги вільнонайманої праці, відокремленні багатьох цукроварень од панської економії і в поширенні фінансової бази й ринку цукрової промисловості, як на Україні. Так і поза межами України. Криза кінця 50-х рр. яскраво (хоч і відмінно на Правобережжі і Лівобережжі) на цукровій промисловості позначилася.

9. Розміри “вотчинних” підприємств були неоднакові. Найбільші були (пересічно) суконні фабрики та цукрові заводи. З найвидатніших «вотчинних» підприємств першої половини ХІХ ст. слід згадати за I) суконні фабрики: Таганську (Київщина) Понятовського з р. 1806; Романівську (Волинь) гр[афа] Ілінського з р. 1809; Понурівську (Чернігівщина) Миклашевського з р. 1816; Краснокутську (Катеринославщина) Папкова з кінця 20-х років; II) цукрові заводи - Смілянські (Київщина) гр[афів] Бобринських (з кінця 30-х рр.) (Подається історія кожного з цих підприємств). З інших галузів промисловості чималих розмірів набирали лиш поодинокі підприємства бавовняні (фабрики Рахманових у Великому Бобріку на Слобожанщині (з 20-х років), порцеляно-фаянсові (головне, фабрика порцеляни Миклашевського у Волокітіні на Чернігівщині), паперові (фабрика Кочубея у Ретіку на Чернігівщині) тощо. (Подається історія згаданих підприємств на тлі розвитку відповідних галузів промисловості й шляхетського підприємництва в цих галузях). Проте, пересічні розміри підприємств цих та інших галузів промисловості і їхня питома вага в українському господарстві буди значно менші від суконної й цукрової промисловості.

10. Казенна фабрика на Україні, що за ХVІІІ століття мала сприятливі передумови для свого розвитку, надто ж на Гетьманщині (перша половина ХVІІІ в.) та на Південній

Україні (кінець XVIII в.) за першої половини XIX ст. занепадає. Чимало підприємств було ліквідовано; решта або звужують свої завдання (хоч іноді й з піднесенням суми виробництва) військовими потребами або намагаються посісти певне місце на українському ринку. Це й дало змогу цим групам підприємств казенних, після кризи 20-30-х років, концентруючи свою діяльність здебільшого на півдні України й додержуючи кріпацької (мало не завжди військово-кріпацької) організації праці, існувати ще кілька десятиліть літ.

11. Казенні промислові підприємства на Україні за дореформної доби - то були або невеличкі підприємства місцевого значіння (суконні фабрики "Приказов Общественного Призрения", фабрики й заводи по секуляризованих монастирських маєтках та конфіскованих після повстання 1831 року маєтках на Правобережжі, "фабрика сукноделія для євреїв" у Кременчузі тощо), або ж великі підприємства загальнодержавного значіння (Шостинський пороховий завод, Київський Арсенал, Катеринославська суконна фабрика, Луганський ливарний завод, Київсько-Межигірська фаянсова фабрика, деякі фабрики й заводи Чорноморського Адміралтейства). Найцікавіша остання група казенних підприємств. Історія Шостинського порохового заводу в зв'язку з селітряною промисловістю на Лівобережжі, Катеринославської суконної фабрики в зв'язку з широкими плянами казенного промислового підприємництва часів Потьомкіна та Зубова на Південній Україні, Луганського ливарного заводу в зв'язку з розвитком Донецької кам'яно-вугільної промисловости, нарешті Київсько-Межигірської фаянсової фабрики в зв'язку з розвитком порцеляно-фаянсової промисловости на Україні, - диференціюючи певні деталі, творить історію казенної фабрики й визначає цей тип кріпацької фабрики на Україні.

Додаткові зауваження.

Розділ I ("Мануфактура на Правобережній Україні за останньої чверти XVIII ст.") має монографічне значіння й побудовано його за планом "Мануфактура в Гетьманщині" (I том "Очерков истории украинской фабрики").

Питання організації дореформної фабрики (й кріпацької й передкапіталістичної) має бути розроблено в IV томі "Нарисів з історії української фабрики".

"Організація дореформної фабрики" за таким планом:

- 1) Промисловий ринок України.
- 2) Митна політика Імперії щодо української промисловости.
- 3) Техніка виробництва.
- 4) Організація праці.
- 5) Управління.
- 6) Взаємини фабричної й кустарної промисловости.
- 7) Фінансовий стан.
- 8) Робітництво.

Тим-то ці питання й не подано систематично у "Предкапіталістической фабрике" і в "Кріпацькій фабриці", про що й застережено в тих працях.

Покликуюся також на мої зауваження з приводу "Кріпацької фабрики" у попередньому листі до акад. Д.І.Багалія.

Коментарі:

1. Науково-дослідна кафедра історії української культури (1921-1934) - науково-дослідна інституція, створена від час реформи вищої освіти на Україні. У 1930 р. кафедра була реорганізована у Харківський науково-дослідний інститут історії української культури ім. акад. Д.І.Багалія.
2. Ця праця О.П.Оглобліна так і не побачила світ. Підготовлена до друку, вона стояла у видавничих планах Інституту історії України НАН України на 1941 рік. Зараз зберігається у Науковому архіві Інституту історії України НАН України.
3. Мова йде про роботу О.П.Оглобліна "Транзитний торг України за першої половини XIX століття" (К., 1927), за яку вчений 1929 р. отримав від Укрголовнауки премію ім. акад. Д.І. Багалія (ЦДАВО України, ф.3561, оп.1, спр.1, арк.25).
4. Багалій Марія Василівна (? - 1931) - дружина Д.І.Багалія.
5. Багалій-Татарінова Ольга Дмитрівна (1890-1942) - донька Д.І.Багалія, співробітник Харківської науково-дослідної кафедри історії української культури, автор праць з історії декабристського руху та військових поселень на Україні. Трагічно загинула в Харкові.
6. Полонська-Василенко Наталя Дмитрівна (1883-1973) - історик, у 1920-1930-х роках - співробітник ряду комісій ВУАН та Харківської науково-дослідної кафедри історії української культури, викладач ряду київських вузів, з середини 1940-х років - професор Українського вільного університету в Мюнхені. Автор праць з історії Запоріжжя та Півдня України XVII-XVIII ст., історії України, української історіографії.
7. Романовський Віктор Олександрович (1890-1971) - історик, архівіст. Викладач Вищих жіночих курсів у Києві (з 1916), Київського університету та Київського археологічного інституту (з 1918), директор Центрального архіву давніх актів у Києві (1921-1931), співробітник ряду комісій ВУАН та Харківської науково-дослідної кафедри історії української культури, у післявоєнний час - завідувач кафедри (з 1947) і професор (з 1948) Ставропольського педагогічного інституту. Автор праць з історії України та Росії другої половини XVII-XVIII ст., джерелознавства, архівознавства.
8. Міяковський Володимир Варлаамович (1888-1972) - історик-архівіст, археограф, архівознавець. У 20-ті роки - директор Центрального архіву давніх актів у м.Київ, співробітник ряду наукових установ ВУАН. Автор праць з історії громадських рухів в Україні у XIX ст. та історії літератури. Засуджений у справі СВУ на 3 роки заслання. З 1944 р. - в еміграції. Один з організаторів УВАН, керівник її Музею-архіву.
9. Воблий Костянтин Григорович (1876-1947) - економіст, статистик, академік ВУАН, голова ряду академічних установ.
10. Яворський Матвій Іванович (1884 [або 1885]-1937) - історик, педагог, державний і партійний діяч, академік ВУАН (з 1929 р.), професор, один із керівників Інституту марксизму-ленінізму у Харкові (з 1922 р.). Його підручники та інші праці з історії України у 1920-х роках вважалися взірцями марксистської історіографії. У 1931 р. заарештований і засуджений у справі "Українського національного центру" на 6 років заслання на Соловки. Розстріляний. Реабілітований на початку 60-х років.
11. Горбань Микола Васильович (1899-1973) - історик, письменник, співробітник Харківської науково-дослідної кафедри історії української культури, працівник Харківського, Омського історичних архівів, автор праць з історії України другої половини XVII-XVIII ст., архівознавства та джерелознавства.
12. Новицький Олекса Петрович (1862-1934) - історик мистецтва, академік ВУАН (з 1922 р.), голова Всеукраїнського археологічного комітету (з 1919 р.), Комітету по охороні пам'яток старовини та мистецтва при ВУАН (1919-1923), директор Музею діячів України, керівник і співробітник ряду інших наукових установ ВУАН.
13. Слабченко Михайло Єлисейович (1882-1952) - історик, академік ВУАН. Професор Одеського інституту народної освіти. Автор численних праць з історії економічного та державного життя України XV-початку XX ст.
14. Загоровський Євген Олександрович (1885-1938) - історик, професор Одеського університету, співробітник наукових установ ВУАН. У 1937 р. репресований.
15. Барвінський Віктор Олексійович (1885-1940) - історик, професор Харківського університету, завідувач секції історії Росії науково-дослідної кафедри історії української культури, завідувач відділами Центрального архівного управління України та Харківського історичного архіву. З 1937 р. на засланні. Автор праць з історії Гетьманщини та архівної справи в Україні.
16. Мірза-Авакянц Наталя Юстівна (уроджена Дворянська) (1889-1937) - історик, професор Харківського інституту народної освіти, співробітник Харківської науково-дослідної кафедри (інституту) історії української культури, автор хрестоматій і підручника з історії України, розвідок з історії селянського руху 1902-1907 р.р. тощо. На засланні з 1937 р. Подальша доля невідома.
17. Тищенко Микола Федорович (1893 - останні звістки датуються 1963 р.) - вчений-архівіст, дослідник історії України XVIII ст., репресований.
18. Базилевич Василь Митрофанович (1892-1942) - історик, помічник секретаря Історичного товариства Нестора-літописця (1924-1927). У 30-ті роки репресований.
19. Товариство Істориків-марксистів утворено 1928 р. на чолі з М.І.Яворським. Воно діяло у складі Всеукраїнської асоціації марксистсько-ленінських інститутів (ВУАМЛІН) і складалося з 7 секцій:

1) історії ВКП(б); 2) історії Росії; 3) історії Заходу та Америки; 4) історії Сходу; 5) соціологічної; 6) методичної та 7) комісії з історії пролетаріату. Після реорганізації ВУАМЛІНУ в 1936 р. товариство припинило своє існування.

20. Антипович К.Є. - учень О.П.Оглоблина, працював над історією міст першої половини ХІХ ст.

21. Іваницький-Василенко Сергій Михайлович (1883-1938) - історик українського права. Старший науковий співробітник Комісії для вивчення історії західно-руського та українського права ВУАН. Учений секретар Президії ВУАН (1929-1932). Секретар соціально-економічного відділу ВУАН (1931-1932). Досліджував історію магдебурзького права.

22. У Харкові (з філією у Києві) 1926 р. засновано Інститут Тараса Шевченка, де два з п'яти відділів (кабінетів) мали досліджувати саме біографію і творчість Т.Г.Шевченка. Директором Інституту став Д.І.Багалій (1926-1932), а обов'язки вченого секретаря виконував І.Я.Айзеншток. У 1933 р. Інститут було перейменовано у Науково-дослідний інститут Тараса Шевченка, а 1936 р. в Києві утворено Інститут української літератури ім. Т.Г.Шевченка АН УРСР, до складу якого увійшла Літературна комісія з видання художньої спадщини ліквідованої на той час ВУАМЛІН (Всеукраїнської асоціації марксистсько-ленінських інститутів).

23. Кульчицький В. - співробітник Демографічного інституту, секретар управи ВУАН.

24. Грушевський Михайло Сергійович (1866-1934) - історик, організатор науки, публіцист, політичний діяч. Професор історії України Львівського університету (1894-1914), голова Наукового товариства ім. Т.Г.Шевченка (1897-1913), редактор "Записок" та інших видань НТШ. Створив у Львові наукову школу істориків України. У 1905 р. переїхав до Києва, де продовжив видання "Літературно-наукового вісника", очолив Українське наукове товариство. Почесний доктор Харківського університету. Навесні 1917 р. був обраний головою Української Центральної Ради, яку очолював до останнього дня її існування. У 1919-1924 рр. перебував в еміграції. Після повернення до УСРР займався виключно науковою працею. Дійсний член ВУАН (з 1923 р.) та АН СРСР (з 1929 р.). Автор близько 2 тис. наукових праць, головними є "Історія України-Руси" у 10 томах, "Історія української літератури" у 5 томах, "3 історії релігійної думки на Україні" та ін.

25. Савченко Федір Якович (1892-після 1936) - історик, літературознавець і публіцист родом з м.Хорол Полтавської губернії, дійсний член НТШ (з 1927 р.). Вчився у Ніжинському Історико-філологічному інституті князя Безбородька, з 1914 р. продовжив навчання у Парижі. У 1918 р. заснував франко-українське товариство Cercle d'etudes franco-ukrainiennes і був редактором видаваного цим товариством тижневика "La France et l'Ukraine". Перебуваючи на еміграції, зблизився із М.С.Грушевським, за допомогою якого у 1925 р. повернувся на Україну. У Києві включився в працю Історичної Секції ВУАН, був керівником Комісії Заходознавства й Американознавства та Комісії Західної України. Автор понад 50 праць і статей, друкованих переважно у видавництвах ВУАН, зокрема в журналі "Україна" і збірнику "За сто літ", та монографії "Заборона українства 1876" (1930 р., перевидана у 1970 р. у "Harvard Series in Ukrainian Studies"). Автор праць "Козаччина у французькому письменстві та козакофільство Меріме" (Укр., 1925), "Перший збірник українських пісень Максимовича" (Укр., 1927). У 1931 р. був заарештований і засланий. Засуджений 7 лютого 1932 р. до 5 років позбавлення волі. Подальша доля невідома.

26. Юркевич Віктор Дмитрович (1898-1939) - історик, аспірант кафедри, потім співробітник установ М.С.Грушевського. Автор праць: "Українська еміграція на Схід і заселення Слобожанщини за Б.Хмельницького" (1931 р.) і розвідки у вид. ВУАН: "До студій Максимовича з історії Старого Києва" (1926 р.), "Селянські переходи та пограничні комісії половини ХVІІІ в." (1926 р.), "Звенигородщина в ХVІ-ХVІІ вв." (1927 р.), "Харківський перепис 1660 р." (1928), "Київський перепис 1666 р." (1928 р.), "Романівка на Київщині" (1929 р.). У 1932 р. усунений з ВУАН, а 1937 р. засланий, подальша доля невідома.

27. Кримський Агатангел Юхимович (1871-1942) - сходознавець, славіст і письменник, професор Київського університету, один з організаторів та неодмінний секретар (1918-1928) ВУАН, директор Інституту мовознавства ім. О.О.Потебні.

28. Кость Феодосійович Штепа (1896-1958) - історик-візантиніст, науковий дослідник і викладач історії античної культури, історії церкви і класичної філології. Закінчив історико-філологічний факультет Ніжинського інституту народної освіти. З 1922 р. - викладач, а з 1927 р. - професор цього інституту. З 1930 р. завідувач кафедри історії Стародавнього світу і Середніх віків Київського університету, одночасно старший науковий співробітник ВУАН УРСР, співробітник Культурно-Історичної комісії й Комісії сходознавства ВУАН. З 1931 р. призначений головою Комісії з історії Візантії ВУАН УРСР. У лютому 1938 р. заарештований. Звільнений без пред'явлення звинувачення. Під час німецької окупації - завідувач відділом народної освіти, ректор Київського університету (1941 р.). Після війни емігрував спочатку до Західної Німеччини, потім - до США.

29. Кравченко Іван Іванович (1899-1953) - історик, співробітник Київського обласного державного архіву.

30. Секретарем І Відділу тоді був М.І.Яворський.

31. Історичне товариство імені Нестора-Літописця - наукове історичне товариство, що існувало в Києві протягом 1872-1931 рр.

32. Головою І Відділу тоді був Д.І.Багалій.

33. Окиншевич (Окіншевич) Лев Олександрович (1898-1980) - правознавець, історик права. Професор Ніжинського педагогічного інституту (1933-1934), співробітник наукових установ ВУАН (20-ті - початок 30-х років). За окупаційного режиму працював у Києві в міській управі, газеті "Нове слово", судових установах, науково-дослідному інституті краєзнавства. Працював деканом правничого факультету УВУ в Мюнхені, професором Колумбійського університету в США (1951-1954), у Бібліотеці Конгресу США (1954-1969). Автор понад 130 праць: "Центральні установи України-Гетьманщини XVII-XVIII ст.", "Рада старшинська на Гетьманщині", "Генеральна старшина на Лівобережній Україні XVII-XVIII ст." та ін.
34. Мова йде про роботу Д.І.Багалія "Матеріяли для біографії В.Антоновича" (К., 1929).
35. Ці спомини пізніше К.М.Мельник-Антонович надрукувала у кн.: Антонович В. Твори. - К., 1932. - Т.1.
36. Т.І "Праць Комісії для виучування соціально-економічної історії України XVIII-XIX ст.", що вийшов 1932 р. (датований 1931 р.) під назвою "Нариси з соціально-економічної історії України".
37. Багалій Юрій Володимирович (1915-1976) - онук Д.І.Багалія, син О.Д.Багалій-Татариніної.
38. Жураківський Геннадій Євгенович (1894-1955) - історик, педагог.
39. Фесенко В.О. - позаштатний співробітник Комісії із вивчення соціально-економічної історії України XVIII-XIX ст.
40. Поташ - карбонат калію (K₂CO₃).
41. Ярошевич Андрій Іванович (1875-1941) - економіст, співробітник Комісії народного господарства, керуючий Радою по дослідженню виробничих сил. Заарештований у 1941 р.
42. Козаченко Антон Іванович (1900-1962) - історик, бібліограф, співробітник ВУАН, науково-дослідної кафедри історії української культури (Харків), автор праць з української історіографії та історії України XVII-XVIII ст.
43. Лозовик Григорій Натанович (1885-?) - історик, спеціаліст у галузі візантології та культури Близького Сходу, педагог, професор (з 1933 р.) кафедри історії Київського університету. З жовтня 1925 року - науковий співробітник науково-дослідної кафедри історії європейської культури ВУАН, з початку 1930-х - Комісії Близького Сходу ВУАН УРСР. У 1936 р. заарештований органами НКВС і засуджений до розстрілу. Подальша доля невідома, але є припущення, що розстріляний у лісах с.Биківня.
44. Водолажченко Ольга Гаврилівна (1900 - ?) - історик, бібліограф, аспірантка і співробітник науково-дослідної кафедри історії української культури у Харкові. Автор праць з історії Слобожанщини. Репресована.
45. Ганцова-Класен В.О. - історик, позаштатна співробітниця Комісії із вивчення соціально-економічної історії України XVIII-XIX ст.
46. Мається на увазі Листопадове повстання 1830-1831 рр. поляків проти Російської імперії.
47. Гніп Михайло В. - історик, архівіст, співробітник Комісії Лівобережної та Слобідської України; працював у 1920-х роках у Полтаві й Харкові, автор монографії про Полтавську Громаду 1860-х років ("Політичний рух 1860-х рр. на Україні. Кн.І. Полтавська Громада", 1930). Репресований.
48. Том II "Праць" Комісії навіть почали друкувати, але виданий він не був.
49. Кокошко Степан Степанович - штатний член Комісії для вивчення революційних рухів на Україні, комуніст. У 1931 р. брав активну участь у дискусіях щодо наукової діяльності М.С.Грушевського. Професор Київського інституту професійної освіти (1930-1933). У листі йде мова про його статтю "У наступ проти буржуазної історичної науки" (Пролетарська Правда. - 1930. - 18/III і 21/III), в якій він, як історик-марксист, виступив із критикою головним чином "типової буржуазно-ідеалістичної школи" М.С.Грушевського, але згадав і про "економічно-матеріалістичну", зарахувавши до неї Д.І.Багалія, О.П.Оглоблина, М.Є.Слабченка та ін.
50. Камінський Василь Якович (1899-1941) - український історик, архівіст. Учень О.П.Оглоблина. у 1926-1932 рр. - доцент, професор Ветеринарно-зоотехнічного інституту, Київського інституту народної освіти. Одночасно у 1929-1932 рр. - директор Київського обласного історичного архіву. Репресований у 1937 р.
51. Управління наукових установ Народного комісаріату освіти УСРР.
52. Можливо мова йде про І.Л.Шермана (історик, з 1965 р. - професор кафедри історіографії та джерелознавства Харківського університету). Автор праць: "Русские исторические источники X-XVIII вв." (1959 р.), "Советская историография гражданской войны в СССР. 1920-1931" (1964 р.).
53. Скубицький Трохим Тимофійович (1901-1937) - історик-партієць, зараховував Д.І.Багалія до "буржуазно-націоналістичної" школи М.С.Грушевського (Классовая борьба в украинской исторической литературе // Историк-марксист. - 1930. - №17. - С.27-40). Відповідь Д.І.Багалія на його статтю надрукована: Кравченко В.В. Д.И.Багалей: научная и общественно-политическая деятельность. - Х.: Изд-во "Основа" при ХГУ, 1990. - С.144-149.
54. Косіор Станіслав Вікентійович (1889-1939) - радянський політичний діяч. Член ВЦВК, ЦВК СРСР і його Президії. Депутат ВР СРСР з 1937 р. Протягом 1928-1938 рр. - генеральний (з 1934 р. - перший) секретар ЦК КП(б)У. Репресований.
55. Беркут Леонід Миколайович (1879-1940) - історик. Доктор історії європейської культури (1928 р.). У 1907-1909 рр. перебував у науковому відрядженні у Німеччині та Франції, де студіював середньовічну

історію, палеографію, право. У 1909-1917 рр. - доцент, професор Варшавського університету. У 1913 р. брав участь у 3-му Міжнародному історичному конгресі у Лондоні як представник Варшавського університету. З 1922 р. - професор Київського університету народної освіти, згодом - Київського університету. Автор близько 30 монографій, у т. ч. "Введение в историю средних веков", "История немецких городов в средние века" (обидві - Варшава, 1911 р.), "Етюди з джерелознавства середньої історії. Період утворення і консолідації національних держав на романо-германському заході" (К., 1928).

56. Всеукраїнська Асоціація Марксо-Ленінських Інститутів (ВУАМЛІН), виникла із заснованого 1922 р. в Харкові Українського Інституту Марксизму та Ленінізму, який (за прикладом російських "інститутів червоної професури") мав готувати комуністів до викладання у вищій школі і науково-дослідної праці, щоб вони здійснювали нагляд комуністичної партії над науковою роботою, а далі зайняли місце незалежних науковців. Курс аспірантури тривав 3 роки (підготовчий відділ - 2 роки). Відділи і кафедри Інституту Марксизму та Ленінізму (що 1929 р. мав 170 слухачів), були перетворені на інститути ВУАМЛІН: економіки, філософії, сільського господарства, історії, права і радянського будівництва, техніки і технічної політики, літератури та мистецтва, національного питання (1932 р. чисельність слухачів ВУАМЛІН - 625). При ВУАМЛІН були Товариства істориків-марксистів, економістів-марксистів тощо; виходили журнали "Прапор Марксизму", "Войовничий Матеріаліст", "Історик-Марксист" та ін. ВУАМЛІН активно виконував, особливо з 1929 р., завдання КП(б)У по боротьбі з українською наукою, організуючи кампанії в пресі проти окремих дослідників та інституцій з обвинуваченнями в націоналізмі і проводячи "чистки". Переведена до Києва ВУАМЛІН при реорганізації мережі наукових установ була ліквідована в середині 30-х роках; функції її згодом перебрав український філіал Інституту Маркса-Енгельса-Леніна.

Стариков Г.Н. Письма Александра Оглоблина к Дмитрию Багалею как источник к истории деятельности Комиссии по изучению социально-экономической истории Украины XVIII-XIX вв. (1929-1934 гг.)

Публикуются письма О.П.Оглоблина к Д.И.Багалию, которые являются важным источником для исследования деятельности и научной работы Комиссии по изучению социально-экономической истории Украины XVIII-XIX ст. Украинской Академии наук.

Starikov H.N. Alexander Ogloblin's letters to Dmitriy Bagaley as the source for the history of the Commission on studying socio-economic history of Ukraine in the period of XVIII-XIX centuries (1929-1934) activities

There is viewed the letters of O.P.Ogloblyn to D.I.Bagaliy as a source to study the history of activity and science work of the Commission on study the social and economic history of Ukraine in XVIII-XIX centuries of the Ukrainian Academy of Science.